

Values
in Democracy
Education

Modulhåndbok

ValiDE prosjektet

Kurs for å fremme lærerstudenters verdier,
holdninger og didaktiske kompetanse

University of Education Weingarten, Tyskland

University of the National Education Commission of Krakow, Poland

Universitetet i Agder, Norge

Lisens og ansvarsfraskrivelse

FORFATTERE: KRISTIN ENDRESEN-MAHARAJ, MAREIKE BREHMER, ASLAUG KRISTIANSEN, INGER MARIE DALEHEFTE, GEORG KRISTOFFER BERG FJALSETT, NATALIJA DEMESHKANT, KATARZYNA POTYRAŁA, PAULINA BURKOT, STEFANIE SCHNEBEL, HILKE RAPP, MARION SUSANNE VISOTSCHNIG, JULIA WILLKE, PATRYCJA BARTOSIEWICZ-KOSIBA, MONIKA SZCZEPANIAK

“Modulhåndbok ValiDE prosjektet” is a result of the Erasmus+ Cooperation Partnerships 2021 Project *Values in democracy education - enhancing competencies and beliefs of teacher students through a joint study program (ValiDE)*.

The creation of these resources has been (partially) funded by the ERASMUS+ grant program of the European Union under grant no. 2021-1-DE01-KA220-HED-000032247.

Neither the European Commission nor the project's national funding agency DAAD are responsible for the content or liable for any losses or damage resulting of the use of these resources

“Modulhåndbok ValiDE prosjektet” by ValiDE is under license [CC-BY SA](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en) <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en>.

Co-funded by the
European Union

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Formål.....	2
1.2	Høyere utdanningsinstitusjoner og frivillige organisasjoner som deltar i prosjektet	2
1.3	Studenter: Utdanning, bakgrunn og forventninger.....	4
	Demokrati er noe som må gjenskapes og læres på nytt i hver generasjon. Selv om vi ser på lærerstudenter i grunnskolen som den dominerende målgruppen for dette kurset, må vi erkjenne at innholdet lett kan brukes på andre målgrupper hvis man bare tar hensyn til det enkelte yrke. Kurset kan også brukes av yrkesutøvere i andre utdanningsrelaterte fagområder [for eksempel barnehagepedagogikk, sosialt arbeid, frivillige organisasjoner, samfunnsorganisasjoner, ungdomsorganisasjoner]. Noen av de viktigste kurselementene vil hjelpe studenter som står overfor pedagogiske oppgaver i sin fremtidige jobb, ettersom demokrati og verdiopplæring utgjør en av grunnlinjene i pedagogikken, uansett hvilken målgruppe det gjelder.	4
1.4	Reise og praktiske overveielser	4
1.5	Utvikling av en modell og samarbeid på tvers av landegrenser.....	5
1.6	Innhold - forelesninger og formidling.....	5
1.6.1	Workshops med innspill fra høyere utdanningsinstitusjoner og frivillige organisasjoner	5
1.6.2	Skolebesøk	10
1.6.3	Arbeidsfaser og studentoppgaver	11
1.6.4	Refleksjonsfase og evaluering.....	11
2	Elementer i ValiDE-studiekursets workshop.....	12
2.1	Workshops i Polen.....	12
2.1.1	Bli kjent leker og -aktiviteter.....	12
2.1.2	Besøk på Dialogmuseet	14
2.1.3	Workshops med speiderne	14
2.1.4	Workshop i stop-motion-animasjon.....	14
2.1.5	Første besøk på museet Schindlers fabrikk - omvisning i museet.....	17
2.1.6	Utvikling av verdier og demokrati i det polske samfunnet.....	18
2.1.7	Polsk utdanningssystem og lærerutdanningsprogrammer.....	18
2.1.8	Undervisningsopplegg. Teoretisk tilnærming. Workshops om undervisningsopplegg i skolen. Hovedkriterier, pedagogiske krav og didaktiske forutsetninger.	19
2.1.9	Undervisningsopplegg. Praktisk tilnærming. Introduksjon til utarbeidelse av undervisningsopplegg (scenarier) for utvikling av demokratiske verdier hos skoleelever. Første presentasjon av PUK-studenter.	20
2.1.10	Besøk på museet til Krakóws teknologiske universitet.....	22
2.1.11	Arbeid med undervisningens faser og innhold om demokratiske verdier	22
2.1.12	Skolebesøk	23

2.1.13	Andre besøk på museet Schindlers fabrikk - Workshop "Hvorfor fra "aldri mer" blir det bare "mer" igjen. Mekanismer som fører til krigsforbrytelser og folkemord.....	24
2.2	Workshop i Norge.....	26
2.2.1	Forelesning om det norske skolesystemet.....	26
2.2.2	Forelesning om Norges historie og utvikling av verdier og demokrati.....	26
2.2.3	Introduksjon til en app for utforskning av historiske steder.....	27
2.2.4	Tankekart 1.....	27
2.2.5	Skolebesøk.....	28
2.2.6	Forelesning: Demokratisk utdanning = utdanning for demokrati?.....	28
2.2.7	Unge samer i Norge.....	29
2.2.8	Dialog om samenes rolle.....	29
3	Sami reindeer herder tells a story about her life in the tundra.....	29
3.1.1	Workshop: Rasistisk diskurs i norsk læreplan.....	30
3.1.2	Besøk hos Stiftelsen ARKIVET Freds- og menneskerettighetscenter og plenumsdiskusjon om menneskerettigheter og verdighet.....	30
3.1.3	Refleksjon over appen.....	31
3.1.4	Tankekart 2.....	31
3.1.5	Hva skal jeg gjøre med denne statuen?.....	31
3.1.6	Pinnen.....	32
3.2	Verksteder i Tyskland.....	32
3.2.1	Innføring i interkulturell/religiøs bakgrunn og aktiviteter.....	32
3.2.2	Besøk i Ravensburg-moskeen.....	33
3.2.3	Presentasjon av ideer, innspill om morgenen, samarbeid om undervisningsplaner og undervisningsmateriell.....	34
3.2.4	Paneldebatt/åpen diskusjon om "Interreligiøs læring og verdier i skolen.....	35
3.2.5	Introduksjon til global etikk av GEF ved Stiftung Weltethos.....	36
3.2.6	Teaterverksted om globale etiske verdier.....	37
3.2.7	Refleksjon og evaluering av workshopen.....	37
3.2.8	Introduksjon i GES og observasjon.....	38
3.2.9	Skolebesøk og diskusjon med lærerne.....	39
4	Erfaringer og tilleggskurs på nett.....	40
4.1	Erfaringer fra evalueringsprosessen av ValiDE-kurset.....	40
4.2	Nyttige tips for lignende programmer.....	42
4.3	ValiDE nettkurs.....	43
4.3.1	Nettbasert seminar - sesjon 1.....	43
4.3.2	Nettbasert seminar - forberedelse til gruppesamling.....	44
4.3.3	Nettbasert seminar - gruppearbeid.....	44

4.3.4	Nettbasert seminar - økt 2a.....	45
4.3.5	Nettbasert seminar - sesjon 2b	45
4.3.6	Nettbasert seminar - sesjon 3.....	46
4.3.7	Selvstudium for produksjon av undervisningsmateriell: Åpne pedagogiske ressurser - oversikt	46
4.3.8	Selvstudiemateriell for produksjon av undervisningsmateriell: undervisningsplanlegging.....	47

1 Innledning

Denne ValiDE-håndboken med kursbeskrivelse er et resultat av et samarbeid mellom tre høyere utdanningsinstitusjoner (HUI) og tre ikke-statlige organisasjoner (NGO) fra Tyskland, Polen og Norge. De involverte partnerne var University of the National Education Commission of Krakow (HE) og Centrum Edukacji ProHarmonia (NGO) fra Polen, Universitetet i Agder (HUI) og Stiftelsen ARKIVET Peace and Human Rights Centre (NGO), og University of Education Weingarten (HUI) og Global Ethics Foundation (NGO). Institusjonene som deltar i Erasmus+-prosjektet ValiDE (Values in Democratic Education) er nærmere beskrevet under **punkt 1.2.**

Målet med prosjektet var å sette opp et kurs for utveksling av lærere og studenter for å forberede fremtidige studenter på å arbeide med verdier i utdanningen for å fremme en demokratisk kultur i grunnskolen. Det hadde videre som mål å produsere kunnskap og ferdigheter som gir merverdi for å utvikle kompetanse og tro på demokratiske verdier ved å knytte sammen de tre høyere utdanningsinstitusjonene og de tre frivillige organisasjonene i deres ulike syn, og på den måten skape gjensidig berikelse. Studentgruppen er uthevet under **1.3.**

Gjennom kursutviklingen har vi gjort oss erfaringer som vi gjerne vil dele for å gjøre det enklere for andre institusjoner som planlegger å gjennomføre lignende utvekslinger. Disse reiseerfaringene og praktiske hensyn er beskrevet under **1.4.**

Under punkt **1.5** presenteres den grunnleggende modellen for ValiDE-kurset, som beskriver hvordan institusjonene bidro med kunnskap til kurset og hvordan de ga studentene ulike oppgaver.

I punkt **1.6** beskrives kursets innhold og forelesninger i detalj.

Kursbeskrivelsen er et resultat av et kurs som ble gjennomført tre år på rad fra 2022 til 2024. Kurset gikk over tre uker i september/oktober hvert år, og studentene fra hvert land reiste fra sted til sted som presentert nedenfor:

Uke 1

University of the National Education Commission of Krakow (HUI) og Centrum Edukacji ProHarmonia (NGO)

Uke 2:

Universitetet i Agder (HUI) og Stiftelsen ARKIVET freds- og menneskerettighetscenter (NGO)

Uke 3

University of Education Weingarten (HUI) og Global Ethics Foundation (NGO)

Kursbeskrivelsen nedenfor beskriver "beste praksis" som er utviklet gjennom hele perioden med Erasmus+-støtte, og oppsummerer kursets endelige utforming.

Gjennom varierte arbeidsmåter i seks ulike organisasjoner og på enda flere steder ble de involverte studentene eksponert for ulike nasjonale, regionale og lokale måter å undervise og tenke om verdier i demokratiet på. De reflekterte over sin egen rolle som fremtidige lærere og hvordan de kunne tenke seg å bidra til å utdanne demokratiske borgere.

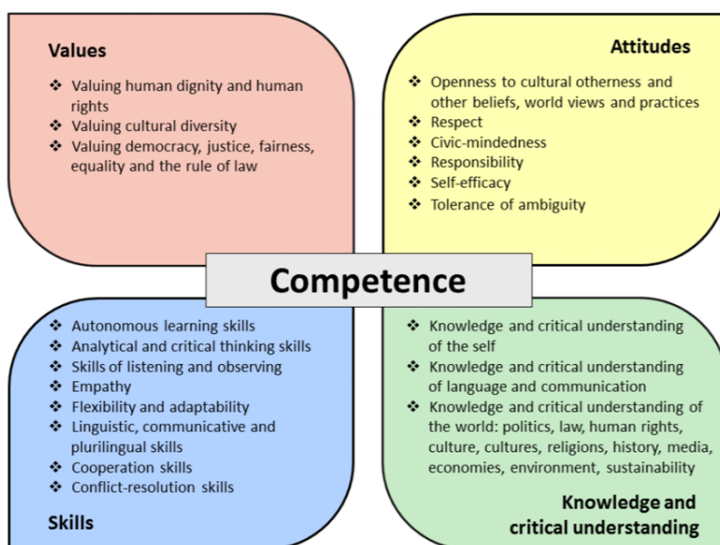
De frivillige organisasjonene hadde en spesiell rolle i dette prosjektet. Hvordan de frivillige organisasjonene var involvert, er oppsummert under punkt 1.7.

1.1 Formål

Det overordnede målet med kurset var at studentene skulle få en større forståelse av verdier som former vår tolkning av hva som er godt, oppnåelig, bærekraftig og fruktbart når det gjelder demokratiopplæring. Kurset hadde til hensikt å tilby og utvikle undervisningsmaterieell samt førstehåndserfaringer med å arbeide pedagogisk med temaer som demokrati, demokratisk dannelse, verdier, verdiundervisning, etikk, fred, konflikt, kontroversielle spørsmål, nasjonale fortellinger, historiebruk, museenes rolle og andre beslektede temaer.

Studentene opplevde demokratisk medvirkning gjennom å delta i ulike undervisnings- og formidlingssituasjoner, samt når de reiste og kom sammen med medstudenter fra ulike land.

Europarådets referanserammeverk for kompetanse for demokratisk kultur (RFCDC) ga et utgangspunkt for å diskutere både verdier og demokrati på et metanivå, ettersom det skiller mellom verdier, holdninger, ferdigheter og kunnskap og forståelse som grunnleggende elementer i en demokratisk kultur (se figur 1)

Figur 1. (Kilde: RFCDC, bind 1 Kontekst, begreper og modell, 2018, side 38)

1.2 Høyere utdanningsinstitusjoner og frivillige organisasjoner som deltar i prosjektet

Tre universiteter deltok i prosjektet: University of Education Weingarten (Weingarten, Tyskland), Universitetet i Agder (Kristiansand, Norge) og University of the National Education Commission of Krakow (Krakow, Polen). Hvert land samarbeidet med én stiftelse/NGO hver: Global Ethics Foundation (Tübingen, Tyskland), Stiftelsen ARKIVET Freds- og menneskerettighetscenter (Kristiansand, Norge) og Centrum Edukacji ProHarmonia (Kielce, Polen).

University of Education Weingarten (UEW) er et delstatsuniversitet i Baden-Württemberg i Tyskland. Hovedfokuset ligger på lærerutdanning på lavere og høyere nivå. Det tilbyr også bachelor- og masterprogrammer innen en rekke andre fagområder.

Global Ethics Foundation (GEF) ble grunnlagt i 1995 med de primære målene om å (1) gjennomføre og fremme interkulturell og interreligiøs forskning; (2) stimulere og gjennomføre interkulturelt og interreligiøst utdanningsarbeid; (3) fremme og skape muligheter for interreligiøse og interkulturelle møter, alt basert på troen på at det, med grunnleggeren Prof. Dr. Hans Küngs ord, "ikke kan bli fred mellom nasjoner uten fred mellom religioner. Ingen fred mellom religioner uten dialog mellom religioner. Ingen dialog mellom religioner uten globale etiske standarder. Ingen overlevelse på vår klode i fred og rettferdighet uten et nytt paradigme for internasjonale relasjoner basert på globale etiske standarder" (Hans Küng den 9.11.2001 foran FNs generalforsamling om The Dialogue of Civilizations).

Universitetet i Agder (UiA) er et statlig universitet i Agder, Norge. Universitetet i Agder er et av Norges nyeste universiteter, men har røtter som strekker seg over 190 år tilbake i tid. Universitetet i Agder består av 6 fakulteter og en enhet for lærerutdanning (til sammen 23 institutter).

ARKIVET ble innviet som statsarkiv i Kristiansand 8. mars 1935. I 1935 åpnet huset som et moderne statsarkiv, men under andre verdenskrig ble det overtatt av Gestapo. Bygningen var hovedkvarter for Gestapo i nesten 3,5 år. I løpet av disse årene ble huset kjent som "torturens høyborg". ARKIVET var ikke et fengsel under krigen, men en politistasjon for det tyske sikkerhetspolitiet. I dag er Stiftelsen ARKIVET et senter for fred og menneskerettigheter. Stiftelsen ARKIVET freds- og menneskerettighetscenter er et utdannings- og dokumentasjonssenter med base i Kristiansand på Sørlandet.

University of the National Education Commission of Krakow er det eldste pedagogiske universitetet i Polen. Universitetet tilbyr det nyeste innen humaniora, samfunnsfag, pedagogikk, naturfag, tekniske fag og kunstfag.

Centrum Edukacji ProHarmonia (ProHarmonia) er en ikke-statlig organisasjon. Av omsorg for bedre livskvalitet for alle, nå og for fremtidige generasjoner, arbeider ProHarmonia for bærekraftig utvikling - harmoni på tre områder: sosialt, økonomisk og miljømessig. Et av organisasjonens vedtektsfestede mål er å styrke demokratiet og sivilsamfunnet. ProHarmonia gjennomfører programmer rettet mot utvikling av lokalsamfunn, blant annet ved å støtte selvhjelpsaktiviteter og frivillig arbeid. Organisasjonen involverer innbyggerne i tiltak for lokalsamfunnet og i internasjonale samarbeidsprosjekter. ProHarmonias virksomhet er basert på frivillig arbeid fra medlemmer og samarbeidspartnere.

1.3 Studenter: Utdanning, bakgrunn og forventninger

Demokrati er noe som må gjenskapes og læres på nytt i hver generasjon. Selv om vi ser på lærerstudenter i grunnskolen som den dominerende målgruppen for dette kurset, må vi erkjenne at innholdet lett kan brukes på andre målgrupper hvis man bare tar hensyn til det enkelte yrke. Kurset kan også brukes av yrkesutøvere i andre utdanningsrelaterte fagområder [for eksempel barnehagepedagogikk, sosialt arbeid, frivillige organisasjoner, samfunnsorganisasjoner, ungdomsorganisasjoner]. Noen av de viktigste kurselementene vil hjelpe studenter som står overfor pedagogiske oppgaver i sin fremtidige jobb, ettersom demokrati og verdiopplæring utgjør en av grunnlinjene i pedagogikken, uansett hvilken målgruppe det gjelder.

Tilpasningen av kurset må skille mellom utvikling av innholds kunnskap om temaet "verdier og demokrati" ved siden av den individuelle utviklingen av demokratiske verdier, verdibevissthet og selvbevissthet på den ene siden og en passende adressering av den respektive målgruppen på den andre siden. Den nødvendige pedagogiske innholds kunnskapen for grunnskolen, spesialundervisning, sosialt arbeid eller andre, mer spesifikke former for pedagogikk, må legges til og respekteres i samsvar med dette. I henhold til en av de grunnleggende reglene for deltakelse, felles bidrag og gjensidig undervisning, bør feltspesifikke krav bringes inn i kurset gjennom deltakerne selv. Mangfoldet i utvalget av fremtidige tjenester kan utgjøre en merverdi for samarbeidet om undervisningsopplegg og produksjon av læringsmateriell.

Med tanke på den ovenfor beskrevne variasjonen må et av de viktigste elementene i kurset helt klart være vurderingen av hvilke forventninger de deltakende studentene har til kurset, samt hvilke forforståelser de har om emnet. En grundig og kritisk utforskning og avklaring vil forberede læringsprosessene. Og ved å synliggjøre forventningene og forforståelsen og skape bevissthet hos studentene i begynnelsen og underveis i kursaktivitetene, kan man skape en rød tråd som ikke bare er eksplisitt disponert, men også nært knyttet til den spesifikke studentgruppen og dens fremgang i å lære, reflektere og gjøre erfaringer med kursets tema for kompetansebygging og selvutvikling.

1.4 Reise og praktiske overveielser

Tanken med ValiDE-utvekslingsprogrammet er at de deltakende studentene møtes på den første workshopen og reiser sammen i tre uker derfra. Det skal være like mange studenter fra alle deltakerlandene som reiser. Når reisen organiseres, er det viktig å sørge for at ingen studentgrupper blir vanskeligstilte, at studentene reiser sammen og at de bor i felles innkvartering. Det er viktig at studentenes påmelding er bindende, ettersom det utstedes personlige billetter til mange deltakere, og overnattingsstedene må kunne tilby tilstrekkelig med rom. En praktisk løsning er å utpeke en ansvarlig for bestillingene og ha et reisebyrå tilgjengelig for flybestillinger og problemer med avbestillinger fra studenter, innstilte/forsinkede fly osv. Mer om dette finner du under Erfaringer (4).

1.5 Utvikling av en modell og samarbeid på tvers av landegrensler

Modellen må ta høyde for at studentene reiser fra land til land med en ukes opphold i hvert land. En utfordring i denne sammenhengen er å utvikle en modell på tvers av landegrensene som oppleves som sammenhengende for studentene. Hvert land har sine egne særtrekk, og en utfordring er både å ta vare på forskjellene, men samtidig skape flyt og gode overganger mellom programmene i de ulike landene. Hvilke temaer som tas opp når det gjelder demokrati og verdier, må fordeles og tilpasses ut fra kompetansen til deltakerne i de ulike landene og ut fra utdanningens egenart. Samtidig er det viktig å opprettholde sammenheng og kontinuitet i programmet.

I tillegg vil de samarbeidende institusjonene i de enkelte landene være forskjellige, med ulike mandater og samfunnsfunksjoner. Universitetene har tilbudt forelesninger og seminarer. De enkelte NGO-ene i prosjektet vil ut fra sin egenart bidra i ulik grad med seminarer, men ut fra sine særegenheter tilbyr et mer erfaringsbasert og praktisk innhold.

Modellen vil også omfatte skolebesøk i de enkelte landene. Nedenfor er et bilde av den første skissen der de ulike aktivitetene i programmet er tegnet inn.

What does it mean to teach values?						Project results
Before	During				After	
Students prerequisites	General perspectives	Poland	Norway	Germany	Outcomes (Theory)	Deliveries
knowledge national curriculum	Similarities and differences between countries. Individual/common challenges	Curriculum	Curriculum	Curriculum	Knowledge & understanding of D&V education	PR1 Curriculum (UIA)
knowledge of national context		Context (traditions, history etc.)	Context (traditions, history etc.)	Context (traditions, history etc.)		PR4 Study Course (UIA)
knowledge of NGOs	NGO What it is	Rationales NGO	Rationales NGO	Rationales NGO		PED243 with exchange?
values & attitudes	Similarities and differences between countries. (ICCS)	Context (traditions, history etc.)	Context (traditions, history etc.)	Context (traditions, history etc.)		PR2 Values (UEW)
Students prerequisites	Specific perspectives	Poland	Norway	Germany	Outcomes (Practice)	Deliveries
didactical knowledge out-of-school	1) Out-of-school learning arenas	Pro-Harmonia Dialogue Museum Schindler Museum	Arkivet Workshop Museum/Exhibition	Welt-Ethos Religious or values program	Out of school Lesson plan A	PR3 Teaching Materials (PUK)
didactical knowledge school education	2) Visiting school	School	School	School	School Lesson plan B	-Criteria catalogue -Templates and examples
technical knowledge	3) Using technology (digital/analogue)	AI, Stopmotion Lego	Maker Space (UV)	Maker Space	Other: Lesson plan C	I Teacher Guide II Lesson Plan for Teachers

1.6 Innhold - forelesninger og formidling

Implementeringen av den utviklede modellen for kompetansebygging på ulike nivåer omfatter faser med input-workshops, arbeidsfaser for utvikling av undervisningsmaterieell og refleksjonsfaser. I alle tre landene vil studentene også få innblikk i hvordan verdi- og demokratiopplæringen allerede er implementert i skolene ved å besøke skoler.

1.6.1 Workshops med innspill fra høyere utdanningsinstitusjoner og frivillige organisasjoner

I Polen startet studentutvekslingen med en presentasjon av de grunnleggende prinsippene for utdanningssystemene i partnerlandene. I forbindelse med det polske utdanningssystemet ble det fokusert på skillet mellom offentlige og ikke-offentlige skoler, inkludert en analyse av de spesifikke læreplanene. Deretter fortsatte studiet med en utforskning av utvalgte identitetsspørsmål fra både individ- og gruppeperspektiv, samt

teoretisk og metodisk grunnlag for utvikling av undervisningsmateriell. Museumsbaserte forelesninger som tok for seg utvalgte historiske kontekster i utviklingen av demokrati og humanistiske verdier, inngikk også i studiet. Ikke minst var det viktig å vise studentene den fascinerende og lite kjente historien til Polen, Krakow og Nowa Huta (bydelen Krakow), som var den første polske kommunistbyen. Senere ble denne byen demokratiets fyrtårn mot Sovjetunionens kommunistiske undertrykkelse i Polen.

I Norge startet studentutvekslingen med ice-breakers på ARKIVET freds- og menneskerettighetscenter (ARKIVET). Deretter fulgte en introduksjon til den sentrale historiske utviklingen av verdier og demokrati i Norge, en innføring i historiebevissthet og en omvisning på ARKIVET. Den andre dagen hadde studentene foredrag og workshops om demokratiopplæring, og de fikk teste ut digitale verktøy i Maker Space på Universitetet i Agder. Den tredje dagen ble studentene delt inn i to grupper. De besøkte én skole hver, noe som ga dem muligheten til å sammenligne de to skolene når de kom tilbake til campus. Den fjerde dagen deltok studentene på forelesninger og workshops om samisk historie på campus. Etterpå hadde studentene en dialog med en person med samisk bakgrunn. Den siste dagen av utvekslingen fant sted på ARKIVET, der elevene lærte om "Valg og verdier", fikk en omvisning av lokale minnesmerker, diskuterte "Hva skal vi gjøre med denne statuen" og ble introdusert til Dembra-programmet. Dagen ble avsluttet med evalueringer og refleksjoner.

Det tyske bidraget fokuserte på temaet religion i ulike henseender. UEW og GEF reiser spørsmålet om i hvilken grad religion og religiøs tro er en utfordring, eller om den snarere beriker eller til og med danner grunnlaget for demokratiske verdier. UEW introduserer temaet i et kort seminar, og får elevene til å reflektere over sin egen holdning til religion ved å fullføre setninger og ta stilling til vanlige oppfatninger og utbredte meninger om forholdet mellom verdier i religion og demokrati i samfunnet. I en forelesning med oppdaterte fakta og tall kan elevene utvide sin kunnskap om temaet med spesielt fokus på landene elevene kommer fra, samt det generelle europeiske perspektivet. Stiftelsen GEF bidro med sin ekspertise om hvordan interreligiøs dialog i samfunnet kan se ut, og forklarte konseptet om en felles global etikk. Ideen om en global etikk bygger på et felles verdigrunnlag som representanter for de store religionene og filosofiene har blitt enige om, med mål om å leve fredelig sammen i samfunnet.

Den første dagen i Tyskland arrangerte vi en interreligiøs byvandring i Tübingen, som ga et innblikk i hvordan ulike religiøse samfunn lever side om side i Tübingen, og hvordan interreligiøs dialog fremmer fredelig sameksistens basert på felles verdier. Turen bidro til at studentene reflekterte over hvordan de globale etiske verdiene leveres i religiøse samfunn og til slutt i et heterogent samfunn. Den direkte kontakten med de religiøse representantene bidro til åpenhet og toleranse overfor ulike trossamfunn. I en paneldiskusjon med representanter for ulike religioner eller trosretninger ble diskursen om temaet eksemplifisert og utdypet. Studentene fulgte ikke bare med på de ulike argumentene, men benyttet også anledningen til å avklare sine spørsmål og kaste inn nye tankevekkere. Den andre dagen ga GEF en innføring i ideen og konseptet global etikk. Ved å tenke på mulige etiske dilemmaer i grunnskolens hverdag, arbeidet elevene teoretisk med tenkelige atferdsmønstre med utgangspunkt i de globale etiske verdiene. I tillegg bidro Fishbowl-metoden med diskusjoner om elevenes provoserende utsagn til å styrke elevenes etiske selvrefleksjon. Den tredje

dagen ble det arrangert et skolebesøk på GEF, slik at studentene fikk inntrykk av hvordan verdiundervisning kan integreres og innlemmes i både læreplanen og skolekulturen. Ved å delta i en "Global Ethics-undervisningstime" fikk studentene oppleve didaktiske og kreative metoder for å "undervise" i verdibasert utdanning.

For å hjelpe studentene med å ferdigstille kurs- og undervisningsopplegg, tilbyr UEW ulike innspill av ulik størrelse og format for å videreformidle forskningsresultater, didaktiske ideer og impulser til kreativitet som kan hjelpe studentene med å komme videre med det kollaborative gruppearbeidet. Et element i UEW-seminaret som integrerer studentsamarbeidet, er refleksjonen over "demokratiske klasserom", "demokratisk ledelse" og "demokratisk undervisning". Her spiller oppfatningen og opplevelsen av undervisningen fra studentenes perspektiv, samt forvarslingen av lærerstudentenes egen fremtidige yrkespraksis, en viktig rolle når det gjelder å sette spørsmålsteget ved lærerens tradisjonelle rolle i klasserommet.

Samarbeidet med de tre frivillige organisasjonene (Centrum Edukacji ProHarmonia, Global Ethics Foundation og Stiftelsen ARKIVET Freds- og menneskerettighetssenter) var en ny dimensjon i utviklingen. Vi erfarte at utveksling av ideer på tvers av landegrensene, det å lage kurs sammen for å organisere Erasmus+ studentutveksling, brakte folk sammen og skapte større aksept for hverandre. Samarbeidet mellom tre vennskapsuniversiteter og tre frivillige organisasjoner som er eksperter på demokratiopplæring, ga nye impulser til det europeiske prosjektet og oppfylte det europeiske målet om å knytte tettere bånd til organisasjoner i sivilsamfunnet. Partnerskapet med de tre frivillige organisasjonene brakte innovative impulser inn i universitetenes arbeid og beriket den tradisjonelle lærerutdanningen med kreative metoder, som å lage en stop-motion-video, historiedidaktikk, kritikk av fortellinger, "aktivitet om verdier" (teaterverksted), for mer informasjon, se nedenfor. For UiA er dette prosjektet komplementært fordi demokrati- og medborgerskapsopplæring er ett av seks tverrfaglige satsingsområder ved universitetet. I tillegg har Institutt for pedagogikk ved UiA allerede en dedikert og aktiv faggruppe av ansatte som arbeider med temaer knyttet til demokrati, medborgerskap og deltakelse. Institutt for pedagogikk samarbeider også med lokale organisasjoner om disse temaene. Derfor har UiA allerede en formell samarbeidsavtale med Stiftelsen ARKIVET Freds- og menneskerettighetssenter. For begge parter er dette Erasmus+-prosjektet nyskapende fordi det involverer flere partnere fra Europa, med både universiteter og frivillige organisasjoner.

I det følgende vil vi presentere historien til de tre frivillige organisasjonene. Bygningen som Stiftelsen ARKIVET freds- og menneskerettighetssenter i hovedsak holder til i per i dag, var Gestapos hovedkvarter for Sør-Norge i perioden 1942-1945. Etter å ha blitt etablert som statsarkiv i 1935, ble det delvis beslaglagt av Wehrmacht og Luftwaffe i årene 1940-1942, før det ble beslaglagt av Gestapo. Etter krigens slutt ble det tilbakeført til sin opprinnelige funksjon som statsarkiv, inntil nye lokaler ble stilt til disposisjon i 1997. Bygningen ble da overdratt til Stiftelsen Arkivet og åpnet som et senter for undervisning og dokumentasjon i 2001. Stiftelsen fungerer i dag under navnet ARKIVET freds- og menneskerettighetssenter, og betjener hvert år tusenvis av elever og studenter med utgangspunkt i en metode for historieundervisning som skal bidra til å forstå vår egen tid og bidra til en bedre fremtid.

Allerede fra de første årene hadde stiftelsen en filosofi om at historieundervisningen ikke bare skulle være et spørsmål om å vite hva som hadde skjedd, men om å lære av historien. Et av de første slagordene var "Fortid - nåtid - fremtid". Siden den gang har senteret vokst og blitt mer profesjonalisert, og i dag er det et senter med mange ulike målsetninger. En av de viktigste er det pedagogiske arbeidet. Stiftelsen ARKIVET Freds- og menneskerettighetscenter har som mål å lære de besøkende både om den lokale historien om andre verdenskrig, men også om hvordan kunnskapen om den kan brukes til å forstå vår egen tid og til å bli bevisst det ansvaret som ligger i ethvert menneske for å skape en best mulig fremtid for menneskeheten. På denne måten anvender den sentrale trekk ved den nordisk-germanske historiedidaktiske tradisjonen som knytter historie til filosofi, etikk og eksistensielle problemstillinger. Metodene som brukes for å nå disse målene, er refleksjoner, diskusjoner og kritiske undersøkelser av ARKIVETs permanente utstilling, samt grunnleggende kildekritikk og kritisk tenkning. På denne måten oppfordres de besøkende til å delta i demokratiopdragende aktiviteter og diskutere kontroversielle temaer og menneskerettigheter, som for eksempel ytringsfrihet.

Centrum Edukacji ProHarmonia (ProH) er en ikke-statlig organisasjon som arbeider med ikke-formell utdanning, og supplerte prosjektet med sin egen erfaring innen ungdoms- og demokratiopplæring. I løpet av studentutvekslingene delte ProH sin gode praksis. ProH organiserte ice-breakers og teambuilding-workshops, og presenterte metoder for stop motion-animasjon som et middel til å gjennomføre undervisning med elever om demokratiske verdier. En lokal speiderorganisasjon deltok i prosjektet og presenterte sin speiderpedagogikk, som blant annet omfatter tjenestelæringsmetoden. Organisasjonene videreformidlet sine erfaringer med samarbeid med skoler til utvekslingsstudentene. I tillegg samarbeidet ProH med Museum for interkulturell dialog, en filial av Nasjonalmuseet i Kielce. Som et idémuseum, der kunnskap presenteres i en narrativ form, lærte utvekslingsstudentene om positive relasjoner, der interkulturell dialog og dialogkultur er like viktig. Erfaringene fra prosjektdeltakelsen og resultatene av prosjektet ble formidlet av ProH under den vitenskapelige konferansen SCIENCE - EDUCATION - DEMOCRACY, som ble arrangert i samarbeid med Andrzej Frycz Modrzewski Kraków-universitetet og i samarbeid med Museet for interkulturell dialog. Konferansen var en mulighet til å utveksle kunnskap og erfaringer mellom pedagoger fra ulike utdanningstrinn som arbeider med temaet demokrati. Den viktigste delen av konferansen var imidlertid å dele prosjektresultatene og erfaringene fra prosjektet med medlemmer av andre organisasjoner. Konferansen samlet 67 deltakere utenom partnerorganisasjonene. ProH dro nytte av samarbeidet med andre prosjektpartnere ved å dele god praksis og kreative ideer.

Global Ethics Foundation (GEF): Stiftung Weltethos (Global Ethics Foundation (GEF)) ble grunnlagt i 1995 med de primære målene å (1) gjennomføre og fremme interkulturell og interreligiøs forskning, (2) stimulere og gjennomføre interkulturelt og interreligiøst utdanningsarbeid, (3) fremme og skape muligheter for interreligiøse og interkulturelle møter, alt basert på ideen om at det, med grunnleggeren Prof. Dr. Hans Küngs ord, "ikke kan bli fred mellom nasjoner uten fred mellom religioner. Ingen fred mellom religioner uten dialog mellom religioner. Ingen dialog mellom religioner uten globale etiske standarder. Ingen overlevelse på vår klode i fred og rettferdighet uten et nytt paradigme for internasjonale relasjoner basert på globale etiske standarder." (Hans Küng den 9.11.2001 foran FNs

generalforsamling om Dialogue of Civilizations). I arbeidet med å nå disse målene forblir GEF nøytral og uavhengig i sitt verdensbilde. Gjennom utdanningsprogrammer og ved å fremme interkulturelle møter har GEF vært aktiv i formidlingen av felles verdier og i å finne et felles grunnlag mellom mennesker med ulik bakgrunn. Gjennom flere tiår med grunnleggende forskning utført av professor Küng og hans medarbeidere, og gjennom andre forskere tilknyttet GEF, har GEF inngående kunnskap om alle verdens religioner, deres felles verdier og deres betydning for vår globaliserte verden. For tiden arbeider 20 medarbeidere i Tübingen, pluss flere frilansere i Tyskland og i andre land med dette. I Østerrike finnes "Weltethos Initiative" (www.weltethos.at), og i Sveits finnes den sveitsiske "Weltethos-Stiftung" (<http://www.weltethos.ch>). Begge er uavhengige av GEF i Tübingen.

En av de sentrale utfordringene i det moderne europeiske samfunnet er å legge til rette for fredelig sameksistens mellom mennesker med ulik kulturell bakgrunn og religiøse tradisjoner. Et grunnleggende premiss for GEF er at lover alene ikke er nok: Felles verdier er nødvendig som grunnlag for en vellykket politikk og et vellykket liv i et mangfoldig og pluralistisk samfunn. Til syvende og sist er det menneskenes ansvar å handle i samsvar med disse felles verdiene. For å redusere fordommer og bygge tillit er det nødvendig med flerreligiøse møter og interreligiøs kompetanse. Dette er også GEFs grunnleggende anliggende og kjernekompetanse. GEF har arbeidet med skoler og lærere siden 1995, noe som har gitt GEF en dyp kompetanse i interkulturell og interreligiøs opplæring og verdi- og demokratiopplæring. Med "Global-Ethic-School"-programmet implementerer GEF felles verdiundervisning i skolen, oppmuntrer elevene til å delta i demokratiske prosesser og trener deres interkulturelle og interreligiøse ferdigheter.

"Global-Ethic-Schools" (GES) er skoler som har inkorporert de globalt delte Global Ethic-verdiene i skolens profil og læreplan. Siden 2014 har GEF sertifisert 25 skoler i Tyskland, Østerrike og Luxembourg som har utviklet en verdibasert skolekultur med fokus på interkulturell og interreligiøs læring, sosial læring og deltakelse i samfunnslivet. Det er derfor en logisk konsekvens at GEF er interessert i å spre sitt arbeid med tyskspråklige skoler til andre europeiske land. I løpet av prosjektet, nærmere bestemt under studentutvekslingen, bidro GEF med innovative og kreative metoder for at studentene virkelig skulle kunne fordype seg i å reflektere over egne verdier, diskutere nasjonalt delte verdier, verdier som deles i EU, samt identifisere internasjonalt delte verdier (Global Ethic). Slike innovative og kreative metoder består av en interreligiøs byvandring med besøk til religiøse samfunn og deres representanter, samt en interreligiøs dialog som skaper rom for dialog om hvordan religionenes verdier samsvarer med demokratiske verdier, der man snakker med ressurspersoner fra ulike religioner (f.eks. i denne rundebordskonferansen fra jødisk, muslimsk og kristen religion). En annen kreativ metode er teaterpedagogikk workshopen, der studentene kan lære å reflektere over sin egen forståelse av verdier i hverdagslige konfliktsituasjoner og hvilke metoder de kan bruke for å implementere dette på en leken måte i klasserommet som fremtidige lærere. Videre bidro Fishbowl-metoden med diskusjon om elevenes provoserende utsagn til å styrke studentenes etiske selvrefleksjon, der de diskuterte hvordan mulige reaksjoner kunne se ut for fremtidige lærere. Ved å tenke på etiske dilemmaer i hverdagen på barneskolen, arbeidet studentene teoretisk med mulige atferdsmønstre med utgangspunkt i de globale etiske verdiene.

I tillegg gir Global Ethics-konseptet i seg selv et grunnlag for "interreligiøs demokratiopplæring", noe som er viktig fordi de fleste europeiske samfunn i dag er svært mangfoldige: flerkulturelle og flerreligiøse. For at en sammenhengende demokratisk kultur skal kunne etablere seg i møte med dette stadig økende mangfoldet, må et samfunn etablere et felles verdigrunnlag. Dette kan bare oppnås gjennom en kontinuerlig dialog innad i hver enkelt nasjonalstat, og - for et felles europeisk verdigrunnlag - gjennom kontinuerlig utveksling mellom nasjonalstatene. Skolen er et viktig sted for neste generasjon å lære om felles verdier og diskutere deres betydning for hverdagslivet og for våre demokratiske samfunn. Skolen bør gi mulighet til å reflektere over individuelle verdsett og deres innvirkning på menneskelig atferd, og til å føre en kontinuerlig diskusjon om felles verdier. Derfor bør lærerne settes i stand til å gjennomføre diskusjoner om verdier, oppmuntre til interreligiøs dialog og fremme en dypere forståelse av demokratiske verdier hos elevene. GEF har gjennom dette prosjektet bidratt til å gi lærerstudentene denne viktige kompetansen.

Global Ethic-skolene er eksperter på verdiopplæring. Deltakerne fikk lære om "Felles verdier i demokratiopplæringen: Best practices from Global Ethic Schools" direkte fra representanter (rektorer, lærere, skolesosialarbeidere) fra Global Ethic Schools. Deltakerne fikk ytterligere kunnskap og kompetanse om verdi- og demokratiopplæring. I tillegg organiserte og var GEF vertskap for en Erasmus + multiplier event i november 2024 om prosjektresultat 3 "Undervisningsmateriell og scenarier for verdiundervisning". Representanter fra Global Ethic-skolene og andre interesserte skoler ble invitert til å lære mer om prosjektet "Verdier i demokratiopplæringen" og prosjektresultat PR 3 "Undervisningsmateriell og scenarier for verdiopplæring", inkludert resultatene fra studentutvekslingen. De 50 deltakerne fikk en introduksjon til ValiDE-prosjektet og spesielt til resultatene fra studentutvekslingen (undervisningsopplegg). I de påfølgende arbeidsgruppene analyserte hver gruppe ett av scenariene og utviklet ideer til hvordan de kunne bruke dem som inspirasjon til sin egen undervisning i verdiopplæring, og også som grunnlag for å etablere sin egen strategi for verdiopplæring på sin egen skole.

1.6.2 Skolebesøk

I Krakow i Polen ble elevene introdusert for demokratiske prinsipper gjennom praktiske aktiviteter under workshopen "Elevdemokrati i praksis - rettigheter, ansvar og verdien av samarbeid". Deltakerne i utvekslingsprogrammet ValiDE utforsket hvordan elevdemokrati fungerer, og hvordan det kan fungere som et verktøy for å fremme medborgerlige holdninger. Det ble lagt stor vekt på barns og elevers rettigheter, med henvisning til skolens retningslinjer og relevante dokumenter.

Skolebesøkene inkluderte diskusjoner om elevenes rettigheter og plikter i et demokratisk samfunn, praktiske øvelser som å organisere valg og ta gruppebeslutninger, og samtaler med jevnaldrende fra ulike skoleslag om viktigheten av stemmerett og hva det vil si å være demokratisk.

Workshopen ble avsluttet med en grupperefleksjon om betydningen av samarbeid, dialog og felles ansvar i skolesamfunnet. Workshopen er utformet for å styrke samfunnsbevisstheten, oppmuntre til teamarbeid og fremme respekt for mangfold, samtidig som den legger vekt på

demokratiets kjerneverdier. Spesifikasjoner for den statlige og private utdanningssektoren i Polen. Verdien av "ansvar" på følgende områder: elevenes selvstyre [på skole- og klassenivå]; veiledning av familie og elever; skolens daglige rutiner og drift.

Som en del av skolebesøkene fokuserte elevene på følgende mål

- Fremme inklusjon i skoleklasser og gjensidig forståelse
- Aktivisere elevene og oppmuntre dem til å delta
- Motivere elevene til å samarbeide effektivt
- Hjelp elevene med å forstå fordelene ved teamarbeid
- Utforske og implementere effektive metoder for teamarbeid for elever
- Studentene reflekterte over hvordan disse målene ble oppnådd i skolesammenheng, og diskuterte praktiske strategier for hvert av målene.

I Tübingen i Tyskland var besøket på en "Global-Ethic-Primary School". Lærerstudentene fikk oppleve hvordan en verdibasert skolekultur fungerer. Studentene deltok i en "Global Ethic-undervisningstime" og observerte didaktisk materiale for verdiopplæring. Studentene fikk et inntrykk av hvordan en Global Ethic-undervisningstime er integrert i læreplanen, og hvordan didaktiske enheter om globale etiske verdier er utformet. Etter å ha deltatt i en "Global Ethic-undervisningstime" benyttet studentene anledningen til å gå i dialog med rektor og lærere og stille spørsmål om hvordan globale etiske verdier er innarbeidet og integrert i skolehverdagen.

1.6.3 Arbeidsfaser og studentoppgaver

I Krakow jobbet studentene i internasjonale grupper mens de lagde en didaktisk kommentar for å hjelpe lærere med å integrere en valgt verdi (f.eks. respekt, ansvar, empati) i undervisningsmaterialet. Kommentaren fokuserte på undervisningsopplegg og aktiviteter, og ga praktiske strategier og eksempler på hvordan verdien kunne integreres effektivt i undervisningspraksisen.

Under besøket på museet og filmen som var en del av utstillingen, reflekterte studentene over hva som gjorde størst inntrykk på dem, hva som rørte dem mest, og understreket viktigheten av å prioritere demokratiopplæring i sitt fremtidige yrkesarbeid.

Under skolebesøket måtte studentene lage et undervisningsopplegg [skissert] med mål, metoder og tidsplan knyttet til den valgte demokratiske verdien.

1.6.4 Refleksjonsfase og evaluering

Refleksjonsfasen i kursprogrammet er en sentral komponent i arbeidet med å fremme studentenes verdibevissthet og utvikle deres ferdigheter. Deltakerne i programmet reflekterer på tre nivåer: i grupper, individuelt og på et metanivå (evaluering).

I løpet av grupperefleksjonsøktene arbeider studentene med oppgaver i a) trinasjonale smågrupper eller b) gruppediskusjoner for å håndtere ulike refleksjonsoppgaver og dilemmaer. Målet er å oppmuntre til utveksling av kulturelle, religiøse og personlige

perspektiver, samtidig som deltakerne blir i stand til å analysere moralske og etiske konflikter og reflektere over verdier i praktiske sammenhenger. Interaktive formater brukes for å stimulere til kritisk tenkning og perspektivtaking. Et sentralt fokus er å utvikle en felles forståelse av begrepet "verdi" og å skille mellom en verdi og en ferdighet. I tillegg utforsker studentene forskjeller og likheter i hvordan verdier konseptualiseres og prioriteres i ulike land.

Den individuelle refleksjonen utdypes gjennom dokumentasjon i loggbøker. Disse loggbøkene inneholder refleksjoner over studentenes forventninger før workshopen og deres vurderinger av den personlige effekten og innsikten de har fått hver uke. I tillegg arbeider deltakerne med å undersøke verdikonflikter, sitt eget verdihierarki og sin rolle som fremtidige lærere. Et annet fokus er på å dokumentere tanker og følelser rundt demokratiske verdier og deres betydning i utdanningssammenheng.

I en refleksjon på metanivå fikk de deltakende studentene mulighet til å analysere og evaluere kurset på et metanivå med tanke på demokratisk innflytelse. Dette fungerte som et middel til å evaluere og forbedre kursprogrammet. Deltakerne ga tilbakemeldinger på innholdet, metodikken og organiseringen av verkstedene. Målet var å kontinuerlig forbedre strukturen og innholdet i workshopene basert på disse tilbakemeldingene, slik at de bedre kunne imøtekomme deltakernes behov. Refleksjonsfasen støtter dermed ikke bare den personlige og faglige utviklingen til fremtidige lærere, men bidrar også til kvalitetssikring og innovasjon i lærerutdanningen. Kontinuerlig evaluering er avgjørende for kursets kvalitet. Ikke bare for å opprettholde kvaliteten på de enkelte elementene og overvåke effekten av dem. I punkt 3 oppsummerer vi erfaringene våre.

2 Elementer i ValiDE-studiekursets workshop

ValiDE-studiet består av to deler. Et nettbasert seminar og et utvekslingsprogram. I praksis har det vist seg at ikke alle utvekslingsdeltakerne hadde mulighet til å delta på nettseminaret som forberedelse til utvekslingen. I vedlegget presenterer vi derfor eksempler på beste praksis med ulike fokus som har blitt utviklet og evaluert som forberedelse til utvekslingen.

Nedenfor finner du en samling av de utprøvde workshopelementene som ble brukt i den andre delen av studiet, utvekslingsprogrammet.

2.1 Workshops i Polen

2.1.1 Bli kjent leker og -aktiviteter

Nødvendig tid	Minimum 2 timer
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none">Målet med workshopene var å gjøre Ice-breakers for å bli kjent og for å skape bevissthet om de individuelle forskjellene mellom deltakerne.

	<ul style="list-style-type: none"> • Å få et bilde av biologiske, pedagogiske og kulturelle påvirkninger, samt individets egne aktiviteter på utviklingen av personligheten. • Påpeke likheter i menneskers erfaringer, til tross for at de kommer fra ulike land, ulike miljøer, ulike samfunn. • Verdienes rolle i et menneskes liv.
Anvendt metode/didaktiske metoder	Brainstorming - del personlige erfaringer og Ice-breakers - visualisering av verdiene og viktige sider ved menneskene som deltar i workshopene - moderert diskusjon - rollen til barneoppdragelse, utdanning, kultur, biologi, personlig aktivitet, etc. Arbeid i par - del kommentarer om aktiviteter Arbeid med coachingverktøy - eget verdihierarki
Materiale brukt	Dixit-kort med malerier som presenterer kunstverk samlet i Nasjonalmuseet i Krakow; Circle of Life/ Livshjulet - coachingverktøy; Forfatterens øvelsesopplegg for å avgjøre: Hva former oss? Hva gjør erfaringer med oss? Hva beskytter oss? - flippover med konturen av menneskekroppen; M. Seligmans konsept PERMA - flippover; Et ark med spørsmål om ulike situasjoner, for å se etter likheter og forskjeller mellom deltakerne.
Opt. teoretisk bakgrunn	Bevissthet om forskjellene mellom oppdragelse, undervisning og utdanning
Kort beskrivelse	<p>Presentasjon av gruppene fra hvert land.</p> <p>Å snakke om seg selv gjennom bilder - ved hjelp av Dixit-kort og ord om deg selv, dine verdier, din personlighet, hvem du er, hva du liker, hva du drømmer om. Valget av kort gjøres av deltakeren. De sier bare det de ønsker å si. De forklarer ikke hva de ser i maleriet, de bare tolker det på sin egen måte.</p> <p>Samtale to og to om et gitt tema: min største suksess er..., jeg liker folk for..., hvis jeg vant en million så... osv. Folk bytter plass.</p> <p>Moderert samtale om hva som er pålagt, hva som er nødvendig og hva som er mulig i livet. Forskjeller i forventninger, i vurderingen av forpliktelser, forventninger, mønstre pålagt av omgivelsene, samfunnet og kulturen.</p> <p>Skisserer de viktigste faktorene som:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) forme individet, b) bygge sin erfaring, c) beskytte ham - bli en ressurs. <p>Forberede livssirkelen/livshjulet - i forhold til ambisjoner, forventninger og verdier. Hva streber vi etter, og hva er vi for tiden mest interessert i å bruke tiden vår på?</p>

	Til slutt en presentasjon av M. Seligmans PERMA-konsept, som viser hva som bygger opp trivselen til oss alle og hvor viktige relasjoner er i menneskelivet, og hva som er psykologisk velvære.
Litteratur	Seligman, M. E. P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). positiv psykologi: En introduksjon. <i>American Psychologist</i> , 55(1), 5-14. https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.5

2.1.2 Besøk på Dialogmuseet

Nødvendig tid	1 time
Målsettinger/kompetanse	å bli kjent med historiske hendelser, kulturer og tradisjoner og betydningen av sameksistensen av flere og varierte syn, religioner og trosretninger
Anvendt metode/didaktiske metoder	En narrativ historiefortelling, diskusjon
Materiale brukt	Utstillingene, bildene og multimediapresentasjonene
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	Omvisning på museet og diskusjon om den interkulturelle dialogens rolle
Litteratur	

2.1.3 Workshops med speiderne

Nødvendig tid	3 timer
Målsettinger/kompetanse	Speiderpedagogikk inkl. service-læring, samarbeid med skoler
Anvendt metode/didaktiske metoder	Utendørs lek/aktivitet
Materiale brukt	
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	
Litteratur	

2.1.4 Workshop i stop-motion-animasjon

Nødvendig tid	8 timer
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Sensitivitet for mangfoldet av verdier og deres ulike betydninger for de enkelte deltakerne. • Lære metoden for å produsere stop-motion-animasjonsfilmer.
Anvendt metode/didaktiske metoder	Individuelt arbeid og refleksjon over verdier. Diskusjon om hvilke verdier som ligger til grunn for demokratiet.

	Arbeid i grupper og lag filmer ved hjelp av stop-motion-animasjon.
Materiale brukt	Sett med 90 kort med verdier (like mange sett som det er deltakere); Papirark, fargede aviser, lim, fargestifter, tusjer, saks; Kamera/smarttelefon; Lampe; Datamaskin for bildebehandling; Program, f.eks. DaVinci Resolve, Movie Maker, Stopmotion Studio
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	<p>Introduser deltakerne for temaet for møtet Gjennomfør øvelsen "Avviste verdier". Gi hver deltaker et sett med 90 verdier (én verdi - ett stykke papir). I første runde forkaster deltakeren 45 verdier som han/hun anser som mindre viktige. I andre runde forkaster deltakeren 25 verdier. I tredje runde forkaster deltakeren 13 verdier. Hver deltaker sitter igjen med 7 verdier. Hver deltaker diskuterer de verdiene som er igjen.</p> <p>Led en diskusjon om betydningen av verdier i livet, i handlinger og beslutninger, og hvordan det å følge verdiene dine styrker valgene dine.</p> <p>Fortell deltakerne at deres oppgave i dag er å lage en animasjonsfilm om temaet "Demokrati i verdienes tjeneste, verdier i demokratiets tjeneste". Spør deltakerne hvilke filmer de kjenner til som er laget med denne teknikken. Dere kan se produksjonen sammen: "Peter og ulven".</p> <p>Fortell om stop-motion-animasjonsteknikken. Tilpass budskapet til deltakernes nivå. Hvis noen av deltakerne har kunnskap om dette emnet, kan du la dem holde en innledning. (Forklar hvordan bilder kan brukes til å få et stillbilde til å bevege seg. Forklar at man kan plassere ulike gjenstander på en stillestående bakgrunn, f.eks. tegninger, blokker eller steiner. Deretter fotograferes de, flyttes veldig små avstander og fotograferes igjen. Hele tiden må bakgrunnen og kameraet stå stille. Filmen settes sammen av bildene som tas).</p> <p>Inviter deltakerne til å jobbe.</p> <p>Fase 1. Opprette et scenario Deltakerne lurer på hva de vil formidle til seerne, hvilke følelser de vil vekke hos dem, hvem som skal være helten, hva historien skal handle om.</p> <p>Fase 2. Utarbeidelse av tegninger i henhold til scenarioet</p>

Tegningene kan lages for hånd, eller du kan bruke bilder som er klippet ut fra aviser.

Fase 3. Klargjøring av fotostasjonen og fotografering

Et hvitt papirark (bakgrunn) bør teipes fast på benkeplaten slik at det ikke beveger seg under arbeidet. Posisjonen skal være opplyst med lamper (spredt lys). Plasser kameraet over bakgrunnen (hvis du ikke har profesjonelt utstyr, kan du plassere kameraet med et stativ på en liten stol, sikre det godt og deretter plassere stolen på bordplaten som du har forberedt bakgrunnen på). Bruk om mulig kameraer som kan betjenes med applikasjon, slik at du ikke berører kameraet og ikke endrer innstillingene ved et uhell.

Deltakerne tar bilder. De deler opp rollene sine - én person tar bilder, én flytter en gjenstand, en annen flytter en annen gjenstand. De andre deltakerne observerer arbeidet. Etter 10 bilder er det bytte av "operatører". (Voksne organiserer sitt eget arbeid, barn trenger noen ganger å bli veiledet).

Arbeidsstasjon:

Fase 4. Montering

Bildene skal være satt sammen på en slik måte at det er minst 5 av dem for hvert sekund av videoen. Jo flere en bruker, desto jevnere blir bevegelsene. For å redigere filmer kan en bruke for eksempel DaVinci Resolve, Movie Maker, Stopmotion Studio.

Se på ferdige produksjoner sammen. Gratuler deltakerne med godt utført arbeid.

Sammendrag av workshops

Spør deltakerne hvordan de ser for seg å jobbe med animasjonsfilm i undervisning med barn. Deltakerne kommer med sine egne ideer.

Ytterligere bemerkninger

Stop-motion-animasjon krever mye tålmodighet, men effektene er overraskende og gir deltakerne stor tilfredsstillelse. Det kan lønne seg for deltakerne å organisere en filmvisning og presentere produksjonene sine for et større publikum. Arbeidet deres vil helt sikkert bli satt pris på.

Hvis en ikke har profesjonelt utstyr, kan en gjennomføre undervisningen ved hjelp av smarttelefoner. Installer telefonen på boksen som vist nedenfor.

	Det viktigste er en kreativ tilnærming til temaet, ikke kvaliteten på bildene.
Litteratur	

2.1.5 Første besøk på museet Schindlers fabrikk - omvisning i museet

Nødvendig tid	1,5 timer
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Gi deltakerne en fordypende utforskning av historiens forvandling til et musikkvitenskapelig språk gjennom en utstilling som utelukkende fokuserer på Krakow og byens innbyggere under den nazistiske/tyske okkupasjonen fra 1939 til 1945. • Ved å fordype deg i historien om andre verdenskrig i Krakow og Polen kan du demonstrere metoder for å artikulere og engasjere deg i diskusjoner om utfordrende kulturarv i både utdannings- og forskningssammenheng. • Fremhev betydningen av denne diskursen, og legg vekt på skillet mellom historiske fakta og ulike politiske tolkninger som kommer til syne i fortellingene om europeiske nasjoner.
Anvendt metode/didaktiske metoder	Omvisning, diskusjon, spørsmål og svar, foredrag, mikrohistorie
Materiale brukt	Utstillingen "Krakow under nazistisk okkupasjon - 1939-1945" på Schindlers emaljefabrikk, Kraków's museum
Opt. teoretisk bakgrunn	Andre verdenskrig, Holocaust, Nazi-Tysklands okkupasjon av Polen, krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten begått mot den polske nasjonen av Det tredje riket og Sovjetunionen
Kort beskrivelse	Omvisning og diskusjon om utfordrende kulturarv tilbys som en del av den permanente utstillingen på et av Europas mest vellykkede fortellende museer som er viet til temaet andre verdenskrig.
Litteratur	Oskar Schindler's Factory Krakow during the Nazi occupation 1939 – 1945, https://krakowwiedzanie.pl/en/oskar-schindlers-factory/ Sroka, M. (1999). The university of Cracow library under Nazi occupation: 1939-1945. <i>Libraries & Culture</i> , 1-16.

2.1.6 Utvikling av verdier og demokrati i det polske samfunnet

Nødvendig tid	1 time
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Utforsk viktige skjæringspunkter mellom demokratiske verdier og forholdet mellom minoriteter og majoriteter, • Lær å knytte mangfold til sosial kognisjon og demokratiske verdier, • Hjelp deltakerne med å identifisere viktige begreper i forholdet mellom majoritet og minoritet, bidra med meningsfull innsikt og holde seg oppdatert på relevant informasjon
Anvendt metode/didaktiske metoder	<p>Kritisk analyse innebærer å se en South Park-episode for å utvikle en forståelse og et synspunkt i forhold til spørsmålet om forholdet mellom minoriteter og majoriteter.</p> <p>Gruppediskusjonene dreier seg om minoritets- og majoritetsrelaterte temaer med fokus på deltakende og ikke-diskriminerende praksis.</p>
Materiale brukt	PowerPoint, "Ginger Kids" (South Park-tegneserie, episode 11, sesong 9)
Opt. teoretisk bakgrunn	Det er basert på prinsipper om kritisk pedagogikk at lærere bør oppmuntre elevene til å undersøke maktstrukturer og ulikhetsmønstre gjennom en oppvåkning av kritisk bevissthet i jakten på frigjøring
Kort beskrivelse	Diskusjon om aktuelle problemstillinger knyttet til forholdet mellom minoriteter og majoriteter i et moderne samfunn
Litteratur	<p>Crick, B. (2002). <i>Democracy: A Very Short Introduction</i>. Oxford: Oxford University Press.</p> <p>Okitikpi, T., Aymer, K. (2010). <i>Key Concepts in Anti-Discriminatory Social Work</i>. London: Sage Publications Ltd.</p> <p>Sensoy, O., DiAngelo, R. (2017). <i>Is Everyone Really Equal?: An Introduction to Key Concepts in Social Justice Education</i>. New York: Teachers College Press</p>

2.1.7 Polsk utdanningssystem og lærerutdanningsprogrammer

Nødvendig tid	1,5 timer
Målsettinger/kompetans e	<ul style="list-style-type: none"> • Diskusjon om fellestrekk og forskjeller i partnerlandenes utdanningssystemer og sosiale verdier (metaplan); • Utvikle ferdigheter til å danne seg selvstendige vurderinger og delta i en dialog om integrering av kunnskap mellom ulike fagområder og aspekter ved lærerutdanningen

	<ul style="list-style-type: none"> • Bygge sosiale relasjoner og kulturelt samarbeid nasjonalt og internasjonalt
Anvendt metode/didaktiske metoder	Foredrag, diskusjon, workshop, SWOT-analyse, Metaplan Analyse av ulike aspekter ved utdanningssystemer i forskjellige land, f.eks. spørsmål om læreplaner med hensyn til verdier, forholdet mellom lærer og elev, forholdet mellom elever, kommunikasjon og integrering, respekt og verdighet, respekt for kultur, tradisjon og demokrati, sikkerhet, psykologisk og sosial støtte til skoleelever.
Materiale brukt	PowerPoint
Opt. teoretisk bakgrunn	Det polske utdanningssystemet gjenspeiler en blanding av historisk kontekst, sosiokulturelle påvirkninger og pedagogiske rammeverk. Samfunnsverdier som legger vekt på akademisk dyktighet og kulturbevaring, former utdanningsmål og -praksis. Lærerutdanningen fokuserer på å utdanne lærere med pedagogisk kunnskap, praktiske ferdigheter og kulturell kompetanse. Nyere reformer prioriterer evidensbasert praksis og kontinuerlig faglig utvikling for å sikre utdanning av høy kvalitet for alle elever.
Kort beskrivelse	Presentasjon av detaljer om utdanningssystemet i Polen, inkludert lærerutdanningssystemet; arbeid i internasjonale grupper med å lage en plakat - forskjeller og likheter i lærerutdanningssystemene i partnerlandene. Diskusjon om fellestrekk og forskjeller i partnerlandenes utdanningssystemer og sosiale verdier (metaplan). Refleksjon over mulige endringer i utdanningen når det gjelder demokratiske verdier.
Litteratur	Jakubowski, M. (2020). <i>Poland: Polish Education Reforms and Evidence from International Assessments</i> , https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-59031-4_7 Eurydice, (2020). <i>The system of education in Poland</i> , https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://eurydice.org.pl/brepo/panel_repo_files/2021/10/07/rnai4w/the-system-of-education-in-poland-online-new.pdf&ved=2ahUKEwig-Kz4266EAxVBIEQIHZGACqgQFnoECCcQAQ&usg=AOvVaw2JmdZFGDJXqHdDoZWie8TL <i>Metaplan Basic Techniques. Moderating group discussions using the Metaplan aPowerPointroach</i> , https://www.metaplan.com/wp-content/uploads/2021/04/Metaplan_Basiswissen_engl.pdf

2.1.8 Undervisningsopplegg. Teoretisk tilnærming. Workshops om undervisningsopplegg i skolen. Hovedkriterier, pedagogiske krav og didaktiske forutsetninger.

Nødvendig tid	1.5h
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Diskusjon om kriterier for undervisningsmaterieell av høy kvalitet for verdiundervisning på grunnlag av analysen av verdiundervisning og vitenskapelige funn om undervisningskvalitet.

Anvendt metode/didaktiske metoder	Foredrag, diskusjon
Materiale brukt	PowerPoint
Opt. teoretisk bakgrunn	Teorier om læring, motivasjonsteorier, teori om sosial endring
Kort beskrivelse	<p>Klassifisering av pedagogiske strategier, metoder og teknikker med særlig vekt på måter å engasjere studenter og læring gjennom handling, kommunikasjon og samarbeid. Grunnleggende om operasjonalisering av pedagogiske mål sammen med læringsplanlegging. Valg av læremidler i forhold til undervisningens innhold og mål.</p> <p>Strategier og metoder er fremgangsmåter for å nå læringsmålene. Strategier er overordnet metoder og teknikker, slik at vi for eksempel kan bruke diskusjonsmetoden i en problemstrategi med en brainstormingsteknikk. Generelt finnes det fire læringsstrategier. Hvis vi snakker om problem- eller operasjonell strategi, tenker vi også på kritisk tenkning og situasjonsbestemt læring, men vi kan selvfølgelig også bruke det under emosjonell strategi. Alle disse strategiene ble tilpasset under diskusjonen om undervisningsmaterialet som studentene hadde utarbeidet.</p>
Litteratur	<p>Batest, B. (2023). <i>Learning Theories Simplified: ...and how to apply them to teaching</i>, SAGE</p> <p>McCulloch, M., & Carroll, M. (2018). Understanding teaching and learning in primary education. <i>Understanding Teaching and Learning in Primary Education</i>, 1-432.</p>

2.1.9 Undervisningsopplegg. Praktisk tilnærming. Introduksjon til utarbeidelse av undervisningsopplegg (scenarier) for utvikling av demokratiske verdier hos skoleelever. Første presentasjon av PUK-studenter.

Nødvendig tid	1,5 timer
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Introduksjon til utarbeidelse av undervisningsopplegg (scenarier) for utvikling av demokratiske verdier hos skoleelever. • Praktisk tilnærming. • Polske studenter presenterer sine forberedte undervisningsopplegg og presentasjoner
Anvendt metode/didaktiske metoder	Diskusjon om innovative former, metoder og didaktiske hjelpemidler i forbindelse med utarbeidelse av scenarier for undervisning knyttet til demokratiske verdier

	<p>Analyse av prinsippene for opplæring i demokratiske verdier</p> <p>Presentasjon og diskusjon av de første resultatene og ideene, og bruker tilbakemeldinger fra gruppen i det videre arbeidet</p>
Materiale brukt	Presentasjoner
Opt. teoretisk bakgrunn	<p>I dagens utdanningslandskap er det viktig å utvikle undervisningsopplegg som fremmer demokratiske verdier blant elevene. I en stadig mer mangfoldig og sammenvevd verden er det avgjørende å fostre demokratiske prinsipper for å skape engasjerte og ansvarlige borgere. Demokratiske verdier omfatter begreper som menneskerettigheter, likestilling, rettferdighet, ytringsfrihet, toleranse, mangfold og rettsstatsprinsipper, og danner grunnlaget for et harmonisk og inkluderende samfunn.</p>
Kort beskrivelse	<p>For å lage effektive undervisningsplaner kreves det en forståelse av skolens sosiokulturelle kontekst og elevenes ulike bakgrunner. Praktiske tilnærminger innebærer å innlemme aktive læringsstrategier som rollespill, debatter, samfunnsprosjekter og diskusjoner om aktuelle hendelser. Tverrfaglig undervisning som trekker veksler på historie, samfunnsfag, etikk og litteratur, gir en helhetlig forståelse av demokratiske verdier.</p> <p>I tillegg bør undervisningsplanene prioritere utvikling av kritisk tenkning, mediekompetanse, empati og evne til konfliktløsning. Ved å gjøre elevene i stand til å analysere informasjon kritisk, sette seg inn i ulike perspektiver og engasjere seg i konstruktiv dialog, kan lærere forme fremtidige generasjoner som forplikte seg til å opprettholde demokratiske prinsipper i samfunnet.</p>
Litteratur	<p>Clough, N., & Holden, C. (2005). <i>Education for citizenship: Ideas into action: A practical guide for teachers of pupils aged 7-14</i>. Routledge.</p> <p>Capel, S., Leask, M., & Younie, S. (2013). <i>Learning to teach in the secondary school: A companion to school experience</i>. Routledge.</p> <p>Feiman-Nemser, S. (1989). <i>Teacher preparation: Structural and conceptual alternatives</i>. National Center for Research on Teacher Education.</p>

2.1.10 Besøk på museet til Krakóws teknologiske universitet

Nødvendig tid	1,5 timer
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> Analyse av kildedatabasen om biografien til den polske nasjonalhelten Tadeusz Kosciuszko. Forståelse og tolkning av begrepet "nasjonal uavhengighet" som en grunnleggende demokratisk verdi. - Sammenlignende analyse av utviklingen av uavhengighet i prosjektets partnerland (Polen, Tyskland, Norge). Refleksjoner rundt museumsbesøket
Anvendt metode/didaktiske metoder	Permanent utstilling "Tadeusz Kosciuszko - Polens og USAs helt i kampen for nasjonal uavhengighet. Uavhengighet som demokratisk verdi".
Materiale brukt	Bøker, plakater, bilder, dokumenter
Opt. teoretisk bakgrunn	Historien om uavhengighet i ulike land
Kort beskrivelse	Kościuszko kjempet ikke bare for rettighetene til svarte slaver i USA og bønder i Polen. I kontakt med Thomas Jefferson insisterte han på å kjøpe og frigjøre slavene. Kościuszko var også en talsmann for jødernes rettigheter. Under opprøret i 1794 opprettet han et kavaleri under ledelse av Berek Joselewicz. Kościuszko var også sterkt imot å drepe urbefolkningen i Amerika. Han møtte til og med indianerhøvdingen Little Turtle, som ga ham en tomahawk-fredspipe som et tegn på vennskap. Den polske kommandanten var også en forkjemper for kvinners rettigheter, og mente - i motsetning til sin samtid - at de hadde samme rettigheter som menn.
Litteratur	<p>Mazur, Z. (2017). The myth of the American Revolution and the heroic representations of Tadeusz Kościuszko in the American press of the Early Republic. <i>Białostockie Teki Historyczne</i>, (15), 53-69.</p> <p>Hapanowicz, P. (2022). Tadeusz Kościuszko and Liberty. <i>The Polish Review</i>, 67(4), 34-60.</p> <p>Pula, J. S. (2021). "Our Sacred Duty": Poland's Diaspora Fights for Polish Independence, 1894–1921. <i>Studia Historica Gedanensia</i>, 1(12), 331-356.</p>

2.1.11 Arbeid med undervisningens faser og innhold om demokratiske verdier

Nødvendig tid	1,5 timer
Målsettinger/kompetanse	Presentasjon av undervisningsmaterieell om demokratiske verdier i grunnskolen (scenarier for skoleelevers besøk på museet) utarbeidet av studenter i internasjonale grupper.

Anvendt metode/didaktiske metoder	Arbeid i grupper
Materiale brukt	Elevnotater, arbeidsark Top of mind - de 10 første assosiasjonene som dukker opp når du hører ordene: Frihet; Demokrati; Propaganda", Arbeidsark "Analyse og refleksjon over frihetens (uavhengighetens) rolle som individets grunnleggende verdi og rettighet i forbindelse med dagens samfunnsutfordringer"
Opt. teoretisk bakgrunn	-
Kort beskrivelse	Elevene jobber selvstendig med leksjonsplanene
Litteratur	Honneth, A. (2014). <i>Freedom's right: The social foundations of democratic life</i> . Columbia University Press. Gould, C. C. (1990). <i>Rethinking democracy: Freedom and social co-operation in politics, economy, and society</i> . Cambridge University Press. Claassen, R. (2014). Social freedom and the demands of justice: A study of Honneth's Recht Der Freiheit. <i>Constellations</i> , 21(1), 67-82.

2.1.12 Skolebesøk

Nødvendig tid	3 timer
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Diskusjon om hvordan studentparlamentet fungerer som en måte å utvikle elevenes demokratiske verdier på • Analyse av spillet Hemmelige Hitler som en didaktisk teknikk for utvikling av skoleelevers demokratiske verdiholdning); • Refleksjon over skolebesøket.
Anvendt metode/didaktiske metoder	Diskusjon, gruppearbeid, omvisning med guide
Materiale brukt	Opplæringsloven
Opt. teoretisk bakgrunn	Demokrati- og verdiundervisning i skolen er avgjørende for å utvikle aktive og ansvarlige samfunnsborgere. Denne tilnærmingen er forankret i demokratiteori og legger vekt på å fostre grunnleggende verdier som likhet, rettferdighet, frihet, toleranse og respekt for menneskerettighetene blant elevene. Sentrale teoretiske rammeverk omfatter samfunnsfostring, som fokuserer på å gjøre elevene i stand til å engasjere seg i samfunnslivet, og moral- og karakteropplæring, som tar sikte på å utvikle etisk resonnement og ansvarlig beslutningstaking.

	<p>Demokratisk pedagogikk, som bygger på progressive teorier, fremmer elevstemmer, samarbeid og kritisk undersøkelse i inkluderende læringsmiljøer.</p> <p>Transformativ pedagogikk, som bygger på kritisk teori, har som mål å gjøre noe med sosial urettferdighet og styrke marginaliserte grupper gjennom kritisk refleksjon og aktivisme. Ved å integrere disse teoretiske perspektivene kan skolene effektivt forberede elevene på å bidra positivt til demokratiske samfunn.</p>
Kort beskrivelse	Møte med elevrådet, inkluderings workshop, elevpresentasjoner om skolens virksomhet og diskusjon om elevrådets rolle i å fremme demokratiske verdier blant fremtidige voksne medborgere
Litteratur	<p>Moss, P., & Urban, M. (2010). Democracy and Experimentation: Two Fundamental Values for Education. <i>Online Submission</i>.</p> <p>Noddings, N. (2013). <i>Education and democracy in the 21st century</i>. Teachers College Press.</p> <p>Subba, D. (2014). Democratic values and democratic aPowerPointroach in teaching: A perspective. <i>American Journal of Educational Research</i>, 2(12), 37-40.</p>

2.1.13 Andre besøk på museet Schindlers fabrikk - Workshop "Hvorfor fra "aldri mer" blir det bare "mer" igjen. Mekanismer som fører til krigsforbrytelser og folkemord

Nødvendig tid	3 timer
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Komparative studier har hatt som mål å belyse parallellene mellom folkemord og krigsforbrytelser i Europa på 1900- og 2000-tallet, med fokus på tre sentrale eksempler: Holocaust, Bosnia-krigen (Srebrenica) og den russiske invasjonen av Ukraina i 2022 (Bucha, Irpin). Disse studiene tar sikte på å belyse de vanlige fasene som går forut for massegrusomheter, og understreker betydningen av kritisk tenkning, demokratisk-liberale verdier og empati som verktøy for å bekjempe hatefulle ytringer og forhindre statsstøttet diskrimineringspolitikk. • Ved å presentere hvert enkelt folkemord som en prosess snarere enn en enkeltstående hendelse, får deltakerne innsikt i den gradvise opptrappingen av vold og forfølgelse. De får en forståelse for farene som ligger i populistiske

	<p>og høyreekstreme bevegelser i dagens EU-land.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Disse komparative studiene belyser også eskaleringsmønstrene som observeres i folkemord, fra den første spredningen av hatefulle ytringer og propaganda til implementeringen av diskriminerende politikk fra statlige aktørers side. Gjennom denne analysen oppfordres deltakerne til å foreta en kritisk vurdering av de faktorene som bidrar til splittelse i samfunnet og undergraving av demokratiske verdier. • Målet med disse studiene er å utstyre deltakerne med kunnskapen og ferdighetene som er nødvendige for å gjenkjenne og motstå tidlige tegn på folkemord og krigsforbrytelser. Ved å fremme empati, kritisk tenkning og en forpliktelse til demokratiske prinsipper fungerer disse studiene som en kraftig motgift mot den økende bølgen av intoleranse og ekstremisme i Europa.
Anvendt metode/didaktiske metoder	Foredrag, workshop, diskusjon, arbeid med kilder - foto, relasjoner (muntlig historie), mikrohistorie.
Materiale brukt	Bilder fra Polen og Sovjetunionen under den tysk-nazistiske okkupasjonen - ghettoer (Krakow, Warszawa, Lodz) og massedepotasjoner, bilder av massedrap utført av Einsatzgruppen i 1941 på Østfronten, bilder av oppgravningene av ofrene i Srebrenica, bilder fra Bucha og Irpin (alle tilgjengelige kun etter godkjenning fra deltakerne, hvert bilde ble tildekket for å beskytte mot tilfeldige bilder). Relasjoner mellom ofre, overlevende og gjerningsmenn i de tre nevnte eksemplene, Allport-skalaen, Stantons ti stadier av folkemord, FNs konvensjon om forebygging og straffelse av folkemord (1948).
Opt. teoretisk bakgrunn	Folkemordstudier, psykologiske studier om folkemord, Shoa-historie, Balkans historie på 90-tallet - Bosnia-krigen, historien om den russisk-ukrainske krigen (2014-202x)
Kort beskrivelse	Sammenlignende workshops basert på mekanismene bak folkemord med utgangspunkt i tre ulike eksempler fra forskjellige perioder i det 20. og 21. århundre - Shoa, Srebrenica og Bucha/Irpin
Litteratur	VI, A., VII, A., VIII, A., IX, A., XI, A., XII, A., ... & XVI, A. (1948). <i>Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide.</i>

	<p>Groenhuijsen, M., & Pemberton, A. (2011). Genocide, crimes against humanity and war crimes. <i>Victimological aPowerPointroaches to international crimes</i>, 7-34.</p> <p>Ball, H. (1999). <i>Prosecuting war crimes and genocide: The twentieth-century experience</i>. University Press of Kansas.</p> <p>Zwaan, T. (2003). On the Aetiology and Genesis of Genocides and other Mass Crimes–Targeting Specific Groups. <i>raPowerPointort présenté au Bureau du procureur pour le Tribunal penal international pour l'ex-Yougoslavie</i>. Amsterdam, Centre for Holocaust and Genocide Studies, University of Amsterdam/Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences.</p>
--	---

2.2 Workshop i Norge

2.2.1 Forelesning om det norske skolesystemet

Nødvendig tid	1 time
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • For å forstå det norske skolesystemet
Anvendt metode/didaktiske metoder	Informativ forelesning og dialog. Tid til spørsmål/svar og refleksjoner rundt de tre ulike utdanningssystemene.
Materiale brukt	PowerPoint, kart, tabeller, modeller av utdanningssystemet
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	Hvordan det norske utdanningssystemet er bygget opp (fra barnehage til universitet).
Litteratur	

2.2.2 Forelesning om Norges historie og utvikling av verdier og demokrati

Nødvendig tid	1 time
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Å gi en innføring i og et historisk perspektiv på noen grunnleggende ideer og verdier som har preget utviklingen av det norske skolesystemet.
Anvendt metode/didaktiske metoder	Foredrag og dialog
Materiale brukt	PowerPoint
Opt. teoretisk bakgrunn	Skolehistorie og idéhistorie
Kort beskrivelse	I Norge var skolen en del av en nasjonsbyggingsprosess fra 1889. En grunnleggende drivkraft var tanken om en felles skole for alle barn for

	å fremme rettferdighet eller like muligheter for alle. Et hovedfokus i foredraget er å presentere og diskutere noen grunnleggende verdier og hvordan ideen om demokrati og demokratisk levesett har utviklet seg og i dag spiller en avgjørende rolle i læreplanen.
Litteratur	

2.2.3 Introduksjon til en app for utforsking av historiske steder

Nødvendig tid	30 minutter
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Forberedelse til bruk av appen og forberedelse til å diskutere den etter bruk.
Anvendt metode/didaktiske metoder	Trinnvis introduksjon til bruken av appen
Materiale brukt	Mobiltelefoner
Opt. teoretisk bakgrunn	Virtuell virkelighet
Kort beskrivelse	Studentene oppfordres til å laste ned Cliomuse-appen eller bruke desktop-versjonen av appen for å forberede seg til turen, som tar deg med på en tur gjennom Kristiansand mens du utforsker historiske steder fra andre verdenskrig.
Litteratur	Nicolaidou, Iolie; Zupancic, Rok; Fiedler, Anke; Andresen, Kenneth; Hoxha, Abit; Ntaltagianni, Christina; Aivalioti, Maria; Kasapovic, Mak; Milioni, Dimitra (2022). Virtual tours as emerging technologies to engage children and youth with their country's historical conflicts. <u>International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET)</u> . ISSN: 1868-8799. 17 (21). s 164 - 183. doi: 10.3991/ijet.v17i21.32853

2.2.4 Tankekart 1

Nødvendig tid	2 timer
Målsettinger/kompetanse	Tankekart er en strukturert måte å «brainstorme» og organisere ideer og informasjon på. De kan hjelpe oss med å forstå konsepter ved å bryte dem ned. Tankekart brukes ofte til å utvikle nye ideer, til å bryte ned og bedre forstå eksisterende informasjon eller til å huske informasjon.
Anvendt metode/didaktiske metoder	Tankekart
Materiale brukt	Penn, papir
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	

Litteratur	Wheelberg & Ahlberg (2017). Mind Maps in Qualitative Research. 10.1007/978-981-10-2779-6_7-1
------------	---

2.2.5 Skolebesøk

Nødvendig tid	3 timer
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Å besøke og lære om en norsk skole. • Overordnede temaer: inkludering, spesialundervisning, skolen som en del av naturen/lokalsamfunnet
Anvendt metode/didaktiske metoder	Omvisning på skolen (inne og ute), observasjon i klassen, dialog, møte med elever, foredrag fra rektor og inspektør etterfulgt av spørsmål og svar, felles måltid (sammen med ansatte og elever)
Materiale brukt	<p>Hver lærer brukte forskjellige materialer i undervisningen</p> <p>Studentene brukte et observasjonsskjema, penn og papir. Observasjon og refleksjon:</p> <p>1) Observasjon: Hva skjedde? Gi en kort beskrivelse av situasjonen.</p> <p>2) Refleksjon:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hva ble du overrasket over? - Hva var det du lurte på? - Hva var dine/andre studenters reaksjoner, betraktninger og handlinger? - Hva tenkte og følte du? - Hva lærte du av situasjonen? - Kunne noe ha vært gjort annerledes? - Hvis du var læreren, hva ville du ha gjort, og hvorfor?
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	Skolebesøk. Observer og lær om en helt vanlig dag i en norsk skole.
Litteratur	

2.2.6 Forelesning: Demokratisk utdanning = utdanning for demokrati?

Nødvendig tid	3 timer
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Å forstå hvordan demokratisk dannelse konseptualiseres innenfor utdanningsforskningen

Anvendt metode/didaktiske metoder	Forelesning, dialog, gruppearbeid,
Materiale brukt	PowerPoint
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	Innledning og diskusjon av: Sants teoretiske gjennomgang som undersøker hvordan demokratisk dannelse konseptualiseres innenfor utdanningsforskningen.
Litteratur	Democratic Education: A Theoretical Review (2006–2017) - Edda Sant, 2019 (sagepub.com)

2.2.7 Unge same i Norge

Nødvendig tid	30 minutter
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • For å få et innenfra perspektiv på hvordan det er å leve som same i Norge.
Anvendt metode/didaktiske metoder	Historiefortelling, livserfaringer, dialog
Materiale brukt	Bilder, tradisjonelle klær og betydningen av dem, PowerPoint-fortellinger, livserfaringer
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	En personlig livshistorie fra en same i Norge
Litteratur	

2.2.8 Dialog om samenes rolle

Nødvendig tid	30 minutter
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • For å få et innenfra perspektiv på hvordan det er å leve som same i Norge. • For å kunne relatere det til livet i Polen og Tyskland.
Anvendt metode/didaktiske metoder	Dialog
Materiale brukt	PP, bilder, musikk, tradisjonelle klær, personlige erfaringer og historiefortelling
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	
Litteratur	<u>The Sami People of Norway</u> 3 Sami reindeer herder tells a story about her life in the tundra https://youtu.be/rBU25yAyeI?si=H0MPAhw692rJdUvo

3.1.1 Workshop: Rasistisk diskurs i norsk læreplan

Nødvendig tid	2 timer
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • For å forstå hvordan rase og rasisme kommer til uttrykk i utdanningspolitikken
Anvendt metode/didaktiske metoder	Forelesning, dialog, gruppearbeid
Materiale brukt	PP
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	Denne artikkelen bidrar til nye måter å forstå institusjonaliseringen av hvithet som et subtilt utslag av rase og rasisme i utdanningspolitikken. Den presenterer en kritisk diskursanalyse av hvordan hvithet virker gjennom bruk og meningskaping av begrepet "kulturelt mangfold" i seks norske lærerutdanningspolitiske dokumenter og læreplaner. Disse dokumentene posisjoneres som forkjempere for sosial rettferdighet. Denne artikkelen tar imidlertid sikte på å bestride denne posisjonen.
Litteratur	Fylkesnes, S. 2018. Patterns of racialised discourses in Norwegian teacher education policy: Whiteness as a pedagogy of amnesia in the national curriculum. Journal of Education Policy Volume 34, 2019 - Issue 3: Equality and Justice in Education Policy. <u>Full article: Patterns of racialised discourses in Norwegian teacher education policy: Whiteness as a pedagogy of amnesia in the national curriculum (tandfonline.com)</u>

3.1.2 Besøk hos Stiftelsen ARKIVET Freds- og menneskerettighetscenter og plenumsdiskusjon om menneskerettigheter og verdighet

Nødvendig tid	5 timer
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Styrke kritisk tenkning og narrativ kompetanse
Anvendt metode/didaktiske metoder	Foredrag, museumsutstilling, diskusjon og refleksjon i plenum
Materiale brukt	Power point, forelesning, diskusjon
Opt. teoretisk bakgrunn	Historiebevissthet, kritisk teori, narrativ teori
Kort beskrivelse	Med utgangspunkt i historien om Arkivet, som var Gestapos hovedkvarter for den sørlige delen av Norge i 1942-1945, vurderer vi Stiftelsen ARKIVET freds- og menneskerettighetscenters permanente utstilling "Brennpunkt Arkivet" og diskuterer fortellingene som presenteres. Med utgangspunkt i disse diskusjonene diskuterer vi hvordan vi kan bruke kritisk tenkning i læring om menneskerettigheter og verdighet.
Litteratur	Rüsen, 2017; Seixas (ed.) 2006; Wilschut, 2019; Biesta, 2021

3.1.3 Refleksjon over appen

Nødvendig tid	1 time
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none">• Refleksjon over de historiske stedene i Kristiansand fra andre verdenskrig.• Refleksjon over selve appen.
Anvendt metode/didaktiske metoder	Reflekterende og åpne spørsmål.
Materiale brukt	Tavle, penn og papir
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	
Litteratur	

3.1.4 Tankekart 2

Nødvendig tid	2
Målsettinger/kompetanse	Tankekart er en strukturert måte å «brainstorme» og organisere ideer og informasjon på. De kan hjelpe oss med å forstå konsepter ved å bryte dem ned. Tankekart brukes ofte til å utvikle nye ideer, til å bryte ned og bedre forstå eksisterende informasjon eller til å huske informasjon
Anvendt metode/didaktiske metoder	
Materiale brukt	Penn og papir
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	
Litteratur	Wheelberg & Ahlberg (2017). Mind Maps in Qualitative Research.

3.1.5 Hva skal jeg gjøre med denne statuen?

Nødvendig tid	45 eller 90 minutter
Målsettinger/kompetanse	Større forståelse av underliggende diskurser og narrativer som bakgrunn for antirasistiske demonstrasjoner.
Anvendt metode/didaktiske metoder	Lesing av utvalgte avisartikler. Diskusjon. Argumentasjon.
Materiale brukt	PowerPoint-presentasjon Trykte og laminerte avisartikler For example: https://www.bbc.com/news/uk-england-bristol-61984427
Opt. teoretisk bakgrunn	Kritisk raseteori Kritisk tenkning
Kort beskrivelse	Analyse av rivingen av statuen av Edward Colston i Bristol sommeren 2020.

Litteratur	
------------	--

3.1.6 Pinnen

Nødvendig tid	30 minutter
Målsettinger/kompetanse	Argumentasjon. Å ta stilling. Diskusjoner.
Anvendt metode/didaktiske metoder	Kontroversielle spørsmål.
Materiale brukt	
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	
Litteratur	

3.2 Verksteder i Tyskland

3.2.1 Innføring i interkulturell/religiøs bakgrunn og aktiviteter

Nødvendig tid	1,5 timer
Målsettinger/kompetanse	Utvikle bevissthet og reflektere over religionenes rolle for samfunnet og demokratiet
Anvendt metode/didaktiske metoder	Tenk-par-del; samtale i to sirkler; strukturert kontrovers
Materiale brukt	Flipover; Power Point
Opt. teoretisk bakgrunn	Interreligiøs dialog
Kort beskrivelse	Innspill om religionens rolle i samfunnet; fordeling av religioner i PL, NOR, GER Refleksjon over egne erfaringer og tanker Innspill om og arbeid med koblinger og friksjoner mellom demokratiske verdier og religioner
Litteratur	Taylor C (2009) <i>Ein säkulares Zeitalter</i> . Suhrkamp, Frankfurt am Main. Schnebel, K. (2016). Dilemma over the issue of inequality: A strategy against political apathy (Politikverdrossenheit). <i>Citizenship, Social and Economics Education</i> , 15(3), 262-270. Stolz, Jörg (2020). Secularization theories in the 21st century: Ideas, evidence, problems. Presidential address. <i>Social Compass</i> (67) 2. 282–308. https://doi.org/10.1177/2047173417698148 https://europeanacademyofreligionandsociety.com/news/christianity-and-controversies-in-norwegian-education/ https://europeanacademyofreligionandsociety.com/news/insights-from-the-dashboard-education-across-europe/

	<p>https://europeanacademyofreligionandsociety.com/news/the-myth-of-meritocracy/</p> <p>https://europeanacademyofreligionandsociety.com/news/awareness-of-normativity-as-a-tool-for-dialogue/</p> <p>https://europeanacademyofreligionandsociety.com/news/normativity-religion-and-ethnicity-in-the-school-system/</p> <p>Riitaoja, A. & Dervin, F. (2016). Interreligious dialogue in schools: beyond asymmetry and categorisation. <i>Language and Intercultural Communication</i>, 2014, Vol. 14, No. 1, 76–90, http://dx.doi.org/10.1080/14708477.2013.866125</p>
--	--

3.2.2 Besøk i Ravensburg-moskeen

Nødvendig tid	3 timer
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Å være åpen for kulturell annerledeshet og for andre trosretninger, verdensanskuelser og praksiser • Å ha kunnskap om muslimsk (sunnimuslimsk) religion i teori og praksis • Å få kunnskap om moskeens religiøse, kulturelle og sosiale rolle i en lokal kontekst • oppleve riter/ritualer, praksiser, kunst, arkitektur og estetikk knyttet til disse • Å reflektere over egne begreper/forståelser, åpne spørsmål, sympatiske og kritiske holdninger
Anvendt metode/didaktiske metoder	Informativ forelesning, utspørring og diskusjon observasjon og erfaring tid til kontemplasjon og refleksjon
Materiale brukt	[ingen bortsett fra stedet og dets gjenstander]
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	<p>Velkommen og møte med representanten for moskémiljøet</p> <p>Samling i en moskés fellesrom, lytte til generell informasjon om stedet, dets historie og funksjoner, kort omvisning i bygningen</p> <p>Samling i selve moskeen, interaktiv forklaring av grunnlaget for den muslimske (sunnimuslimske) tro og overbevisning, arkitektoniske elementer, religiøs praksis i og bruk av stedet</p> <p>Tid til stille utforskning av stedet med dets gjenstander og elementer</p> <p>Deltakelse i/observasjon av en ettermiddagsbønn i menigheten</p> <p>Diskutere inntrykk og håndtere spørsmål i en åpen sirkel</p>

Litteratur	<p>Beck, U. (2008): Der eigene Gott: von der Friedensfähigkeit und dem Gewaltpotential der Religionen. Leipzig: Verlag der Weltreligionen.</p> <p>Krainz, U. (2014): Religion und Demokratie in der Schule. Wiesbaden: Springer.</p> <p>Knoblauch, H. (1999): Religionssoziologie. Berlin: de Gruyter.</p> <p>Krüger, T. (2004): The Limits of Religious Freedom. Rede im Rahmen der Veranstaltung "Constitutions and Confessions" in Potsdam am 15.06.2004. https://www.bpb.de/die-bpb/presse/51184/the-limits-of-religious-freedom/ [14.09.2023]</p>
------------	---

3.2.3 Presentasjon av ideer, innspill om morgenen, samarbeid om undervisningsplaner og undervisningsmaterieell

Nødvendig tid	1-2 timer
Målsettinger/kompetanse	<p><i>[fortsett prosessen med undervisningsplanlegging og produksjon av materieell]</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Å være åpen for andres verdensbilder, ideer og konsepter • Å utforske og veie verdier i forhold til deres kjernebetydninger, kilder og begrensninger (særlig i forhold til andre verdier) • tilegne seg og bruke pedagogisk innholds kunnskap om verdier i planleggingen av leksjoner/prosjekter • Å tilegne seg kunnskap om undervisningsplanlegging innen opplæring i demokratiske verdier i grunnskolen • Reflektere og evaluere egne planleggingsprosesser knyttet til verdiundervisning på en kritisk måte • Å tilpasse mål, didaktikk, pedagogikk og materieell for å skape et læringsopplegg for klasser eller grupper i grunnskolen
Anvendt metode/didaktiske metoder	<p>Grupprefleksjon</p> <p>Veiledet/rådgitt samarbeid i multinasjonale grupper</p> <p>Veiledende spørsmål/strategisjekk</p> <p>utveksling om arbeidssituasjonen</p> <p>Gi og få tilbakemeldinger</p> <p>Oppmuntre til selvorganisert samarbeid og produksjonsprosess</p>

Materiale brukt	Utvalgte hjelpemidler om de viktigste aspektene ved prosessen veiledende spørsmål for en kortfattet undersøkelse og didaktiske kommentarer om læring, ideer og materiale
Opt. teoretisk bakgrunn	CoE, Kompetanse for demokratisk kultur (CDC)
Kort beskrivelse	Presentasjon og diskusjon av "sommerfuglen" (CoE, 2016): mål, læringsveier, anvendte metoder Stå opp presentasjoner om: (1) status for arbeidet/gjennomførte oppgaver (2) planlagt produkt under utvikling (3) behov for assistanse og hjelpemidler Selvorganisert samarbeidstid i grupper: grupperefleksjon, revisjon av innhold, utvikling/avklaring av didaktikk Neste trinn/oppgaver: (f.eks. valg av didaktiske verktøy som skal brukes, produksjon av materiale som skal brukes, valgfrie undervisningsstrategier osv.) Presentasjon/opplasting av leksjons-/prosjektdesign
Litteratur	Council of Europe. Education Department (Ed.). (2018). <i>Reference framework of competences for democratic culture</i> . Council of Europe. https://rm.coe.int/prems-008318-gbr-2508-reference-framework-of-competences-vol-1-8573-co/16807bc66c

3.2.4 Paneldebatt/åpen diskusjon om "Interreligiøs læring og verdier i skolen"

Nødvendig tid	2,5 timer
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Utvide kunnskapen om de mest utbredte trossamfunnene i Europa. • Utdype kommunikative ferdigheter om religioner. • Fremme kritisk tenkning om religionenes rolle i demokratiske samfunn
Anvendt metode/didaktiske metoder	Diskusjon
Materiale brukt	ingen
Opt. teoretisk bakgrunn	--
Kort beskrivelse	Tre eksperter (jødisk, muslimsk, kristen) og en moderator holdt først korte innlegg og diskuterte deretter seg imellom og med studentene om (1) gitte instruksjoner, (2) studentenes spørsmål
	Oppfordringer:

	<p>1. Hvilken rolle spiller religioner i forhold til demokratiske verdier og en demokratisk grunnorden i EU-samfunnene?</p> <p>2. Hva betyr interreligiøs dialog for samfunnet og for spesifikke fellesskap, for eksempel et skolesamfunn?</p>
--	--

3.2.5 Introduksjon til global etikk av GEF ved Stiftung Weltethos

Nødvendig tid	2 timer
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Hva er en global etikk? • Hvordan er det viktig for interreligiøs dialog? • Hvorfor er felles verdier (som GE) avgjørende for et demokratisk samfunn?
Anvendt metode/didaktiske metoder	Input PPT Arbeid i grupper
Materiale brukt	PPT (vedlagt) - Undervisningsenhet_Globale_etiske_verdier_2023 (vedlagt)
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	<p>- Innspill "Global etikk - idé og grunnlag - pedagogisk arbeid": Hva er en global etikk? GEFs utdanningsprosjekter</p> <p>- Arbeid i grupper à Spørsmål/oppgaver: Hvordan kan lærere overføre ideen om global etikk til sin egen holdning, sin egen undervisning og sin egen skolehverdag? à Bruk undervisningsmaterialet (vedlagt) som utgangspunkt for å lage dine egne leksjoner.</p>
Litteratur	<p>Hans Küng, Global Responsibility. In Search of a New World Ethic, New York / London 1991; 1993; Eugene/Oreg. 2004.</p> <p>Towards a Global Ethic. An Initial Declaration of the Parliament of the World's Religions (extended by 5th Commitment to a Culture of Sustainability and Care for the Earth (Toronto 2018).</p> <p>https://parliamentofreligions.org/wp-content/uploads/2023/05/Global-Ethic-PDF-2020-Update.pdf</p>

3.2.6 Teaterverksted om globale etiske verdier

Nødvendig tid	3-4 timer
Målsettinger/kompetansene	<ul style="list-style-type: none"> • Hvordan påvirker verdiene våre beslutninger i hverdagen? • Er vi bevisst vårt eget verdiset? • Hvordan reagerer vi når vi er vitne til en situasjon der demokratiske verdier blir krenket?
Anvendt metode/didaktiske metoder	Teaterpedagogikk
Materiale brukt	Global-Ethic-Value-Cube og -Poster
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	<p>Teater workshop "Lek/aktivitet om verdier"</p> <p>Denne workshopen gir elevene mulighet til å nærme seg verdier på en lekemåte og uttrykke dem fysisk. Gruppeprosjektet gjennomføres i klassen, og er et effektivt fellesskapsbyggende tiltak.</p> <p>Oppvarmingsleker: Bli kjent med hverandre Hver gruppe velger en av de globale etiske verdiene (se kube og plakat) og tenker på en hverdagsituasjon der de opplevde at denne verdien ble brutt.</p> <p>Første runde: Hver gruppe viser et "stillbilde" som viser en situasjon der deres valgte verdi er brutt.</p> <p>Andre runde: Hver gruppe viser den samme situasjonen, men med den valgte verdien respektert.</p> <p>Tredje runde: Hver gruppe viser den nødvendige "stillstanden" for å komme fra den "dårlige" til den "gode" situasjonen.</p> <p>Evaluering</p>
Litteratur	<p>Augusto Boal: Games for Actors and Non-Actors, Routledge 2021</p> <p>Augusto Boal: The Rainbow of Desire, Routledge 1994</p> <p>Photo</p> <p>"Dokumentation_TheaterWS_5.10.2023_ValiDe_Tübingen"</p>

3.2.7 Refleksjon og evaluering av workshopen

Nødvendig tid	1 time
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Bevisstgjøring og oppdagelse av egne verdier • Effekter for holdning og atferd som lærer,

	<ul style="list-style-type: none"> • Bestrebe seg på å være så fordomsfri og fri for diskriminering som mulig
Anvendt metode/didaktiske metoder	<p>Refleksjonsspørsmål:</p> <p>1) Hva har jeg lært for min egen del (innsikt, erfaringer, kunnskap)? Hvordan hjalp teaterworkshopen meg til å oppdage "mitt" verdsett?</p> <p>2) Ser jeg overgangsmuligheter til grunnskolen, og i så fall hvilke?</p> <p>3) Hvordan kan Den globale etikken hjelpe meg som lærer i mitt verdipedagogiske arbeid, siden den er en tverrreligiøs og tverrkulturell verdikanon?</p> <p>4) Hvordan påvirker mitt verdsett min holdning, atferd og beslutninger i hverdagen (og dermed også min undervisning)?</p> <p>5) Hva kan jeg gjøre for å bli en fordomsfri lærer?</p> <p>Diskusjon</p>
Materiale brukt	Global-Ethic-Value-Cube og -Poster
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	<p>Vi diskuterte hvordan opplevelsen av teaterworkshopen åpnet studentenes øyne for deres til tider "skjulte" verdsett, og også det faktum at det faktisk finnes felles verdier som alle de involverte lett kan enes om.</p> <p>De globale etiske verdiene, en tverrreligiøs og tverrkulturell verdikanon, ble funnet nyttig for lærerstudentene som et felles utgangspunkt for å oppdage og diskutere sitt eget verdsett.</p>
Litteratur	---

3.2.8 Introduksjon i GES og observasjon

Nødvendig tid	1 time
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Hva er målet med Global Ethic School-programmet? • Hvilke kriterier må skolene som søker, oppfylle? • Hvordan påvirker det å være en GE-skole måten felles verdier respekteres og oppleves på i disse skolene?

Anvendt metode/didaktiske metoder	PowerPoint, diskusjon
Materiale brukt	- Kriterier for Global Ethic Schools (vedlagt) - "ValiDE Student Exchange 22_Tasks for GEF" (vedlagt) - Observasjoner.pdf (vedlagt)
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	Input "Globalt etisk skoleprogram" Programmets oppbygning og mål Kriteriene Tilsynet fra GEF Nettverket av GE-skoler Beste praksis og evaluering
Litteratur	<ul style="list-style-type: none"> • Global Ethic Schools Criteria (attached) • "ValiDE Student Exchange 22_Tasks for GEF" (attached) • Observations.pdf (attached)

3.2.9 Skolebesøk og diskusjon med lærerne

Nødvendig tid	2 timer
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Elevene besøker en "global etikk-undervisningstime" på en barneskole som er en Global Ethics School •
Anvendt metode/didaktiske metoder	Observasjon, refleksjon
Materiale brukt	<p>Hver lærer brukte forskjellige materialer i undervisningen...</p> <p>Aktiviteten til studentene: Observasjon og refleksjon:</p> <p>1) Observasjon: Hva skjedde? Gi en kort beskrivelse av situasjonen.</p> <p>2) Refleksjon:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hva ble du overrasket over? - Hva var det du lurte på? - Hva var dine/andre studenters reaksjoner, betraktninger og handlinger? - Hva tenkte og følte du? - Hva lærte du av situasjonen? - Kunne noe ha vært gjort annerledes? - Hvis du var læreren, hva ville du ha gjort, og hvorfor?

Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	<p>Elevene sitter i små grupper i ulike grunnskoleklasser og observerer en "global etikk-undervisningstime". Etterpå evaluerer hver gruppe timen sammen med læreren sin.</p> <p>Til slutt reflekterer alle elevene over erfaringene sine sammen med rektor, prosjektmedarbeiderne og de involverte lærerne.</p>
Litteratur	"ValiDE Student Exchange 22_Tasks for GEF" (attached)

4 Erfaringer og tilleggskurs på nett

4.1 Erfaringer fra evalueringsprosessen av ValiDE-kurset

Gjennomføringen av kurset ga verdifull innsikt i hvordan man kan fremme verdibevissthet og kompetanseutvikling blant fremtidige lærere, samt i de logistiske og strukturelle aspektene ved en læringsprosess. En viktig innsikt var viktigheten av en velbalansert programstruktur som integrerer forelesninger, praktisk arbeid, refleksjonsfaser, pauser og perioder med reise, som alle er nøye tilpasset hverandre. Pauser og litt fritid viste seg å være avgjørende for å gi deltakerne mulighet til å bearbeide de intellektuelle og emosjonelle kravene som følger med det å tilpasse seg et nytt land og uvante omgivelser, og til å omsette erfaringene sine - for eksempel skolebesøk - i undervisningsplaner og undervisningsmateriell.

Et sentralt element i programmet var den tre uker lange studentutvekslingen, som bød på flere utfordringer. Det ble særlig tydelig hvor vanskelig det var å tilpasse utvekslingen til de deltakende institusjonenes og skolene. Obligatorisk deltakelse i forelesninger og eksamensperioder ved studentenes hjemmeuniversiteter begrenset planleggingen betydelig og krevde et fleksibelt programdesign. Ytterligere utfordringer oppstod i forbindelse med organiseringen av skolebesøkene, som ble begrenset av ferieperioder, langhelger, praksisperioder for lærerstudenter, skoleturer og helligdager, samt spesifikke forhold på skolene i deltakerlandene. Alt i alt involverte programmet et bredt spekter av interesser, noe som både var en styrke og en utfordring. Fremtidige utvekslingsprogrammer vil dra nytte av å strømlinjeforme og redusere antall hensyn som skal balanseres.

Fra et organisatorisk og økonomisk perspektiv påvirket disse faktorene også innkvartering av studentene, ettersom helligdager hadde betydelig innvirkning på tilgjengelighet og priser. Disse punktene understreket behovet for å tilpasse fremtidige programmer ytterligere til lokale forhold og ikke minst til forhold ved de akademiske institusjonene.

En annen viktig komponent var det sentraliserte reisebyrået, som viste seg å være uunnværlig med tanke på reiserutenes kompleksitet og behovet for å sikre likeverdig deltakelse for studenter fra ulike land. Den sentrale koordineringen gjorde det mulig å håndtere utfordringer som varierende reisekostnader, tilpasse timeplaner og byer for

workshops og ta hensyn til deltakernes akademiske forpliktelser. Denne koordinerte planleggingen var avgjørende for å sikre at studenter fra alle deltakerlandene opplevde programmet som en samlet gruppe, noe som bidro til en sterk fellesskapsfølelse.

I noen henseender kunne programmet ha tjent på at studentene ble innlosjert sammen med jevnaldrende lokalt, eller at gjestestudenter bodde sammen med lokale studenter. På den måten ville man unngått å dele gruppen på ulike overnattingssteder eller daglig pendling til universitetet.

Det er viktig å kommunisere målene for de tre utvekslingsukene klart og tydelig til interesserte studenter på forhånd. Dette hjelper studentene med å håndtere forventningene sine bedre og forstå programmets struktur. I tillegg trenger studentene mer teoretisk forberedelse før utvekslingsukene, slik at de bedre kan sette innholdet i kontekst og ta eierskap til oppgavene sine under utvekslingen. En viktig innsikt var behovet for et forberedende nettkurs med selvstudiemateriell og en reisebok som inneholder all relevant informasjon for å forberede studentene på utvekslingsukene. Kurset bør introdusere "Butterfly"-modellen som et grunnleggende rammeverk og visualisere sammenhengen mellom teori og praksis.

Et annet viktig funn var behovet for å sette av mer, og valgfri, tid til undervisningsplanlegging og utvikling av undervisningsmateriell, samt å skape bedre muligheter for å presentere disse planene og materialet. Disse komponentene var avgjørende for at deltakerne skulle kunne omsette læringen sin til konkrete resultater. Egne økter for tilbakemelding fra lærerutdannere bidro ytterligere til å forbedre kvaliteten på disse lærerstudentenes undervisningsmateriell, mens strukturerte evalueringstidspunkter ga deltakerne mulighet til å finpusse arbeidet sitt og reflektere grundig over fremgangen.

Det viste seg også å være viktig å balansere innholdet i workshopene. Deltakerne trengte ikke bare tid til å fordype seg i nytt innhold, men også til å reflektere over og integrere erfaringene sine på en meningsfull måte. Denne balansen hjalp dem med å bearbeide ulike innspill, gruppedynamikk og ytre påvirkninger som kulturelle forskjeller og logistiske utfordringer på en produktiv måte.

Betydningen av solid team building i starten av programmet var også tydelig. Dette bidro vesentlig til kvaliteten på workshopene og samarbeidet i løpet av utvekslingen. Det ble også tydelig at eksterne faktorer påvirker gruppedynamikken og produktiviteten. I tillegg til det mellommenneskelige samspillet innad i gruppen hadde eksterne faktorer som fysiske omgivelser, kulturelle forskjeller og organisatoriske forhold stor innvirkning på deltakernes fokus og samarbeid.

Kombinasjonen av strukturert gruppearbeid og individuell refleksjon viste seg også å være en sentral del av programmet. Gruppeaktivitetene oppmuntret til utveksling av ulike perspektiver og samarbeid, mens de individuelle refleksjonsfasene gjorde det mulig for deltakerne å internalisere læringen og knytte den til sin personlige og profesjonelle utvikling. For å forbedre programmet ytterligere ble det erkjent at det burde tilbys kortere innslag for å gi mer tid til praktiske oppgaver og refleksjon. En viktig innsikt var at praktiske og interaktive elementer var mer effektive enn sterkt teoribaserte innslag. Metoder som teater workshops

viste at praksisorienterte tilnæringer motiverer studentene bedre og hjelper dem med å overføre innholdet til praktiske kontekster.

Til slutt understreket behovet for pause og fritid viktigheten av en helhetlig planlegging i pedagogiske innovasjoner. Å gi tilstrekkelig tid og rom for tilpasning og restitusjon bidro ikke bare til å øke deltakernes produktivitet, men også til at programmet ble oppfattet som en suksess.

Denne innsikten vil danne grunnlaget for den videre optimaliseringen av utvekslingsprogrammet og fungere som en veiledning for utviklingen av fremtidige initiativer i lærerutdanningen som fokuserer på verdiopplæring, tilpasningsevne og trivsel.

4.2 Nyttige tips for lignende programmer

For universiteter og frivillige organisasjoner som vurderer å utvikle lignende programmer med utvekslingskomponenter, er de viktigste anbefalingene følgende

- Prioriter sentralisert reiseorganisering: Sentral koordinering av reiseruter, innkvartering og timeplaner sikrer likeverdig deltakelse og reduserer logistikkproblemer for studenter fra ulike land.
- Planlegg for fleksibilitet: Vurder å tilpasse utvekslingsukene til akademiske og skolemessige kalendere, samtidig som du tar høyde for nasjonale variasjoner. Flexibilitet i planleggingen er avgjørende for å ta hensyn til deltakernes akademiske forpliktelser.
- Bidra til å bygge fellesskap: Delt innkvartering eller overnatting hos lokale studenter kan styrke samholdet i gruppen og gi flere muligheter for kulturutveksling. Gi studentene mulighet til å delta i organiseringen av utvekslingsprogrammet (f.eks. utforming av kveldsprogram, beslutninger om reise og innkvartering, ...)
- Gruppebestillinger: For å ha mer fleksibilitet med bestillinger anbefaler vi å planlegge med grupper på 10 personer per land. Under en gruppestørrelse på 10 personer må det bestilles personlige individuelle billetter, noe som er vanskeligere å håndtere hvis det oppstår uventede problemer. Det er også dyrere.
- Legg vekt på forberedelse: Et forberedende nettkurs med selvstudiemateriell kan gi grunnleggende kunnskap og hjelpe studentene med å forstå rollene og ansvaret de har. En tydelig forklaring av programmets mål og praktiske verktøy som reiseguiden kan bidra til å gjøre studentene enda bedre forberedt.
- Legg inn restitusjons- og refleksjonsperioder: Disse periodene gir deltakerne mulighet til å bearbeide opplevelsene sine, spesielt i intensive programmer som innebærer hyppige reiser og kulturell tilpasning.
- Fokus på praktiske og interaktive metoder: Praktiske tilnæringer som teater workshops eller dilemmadiskusjoner viste seg å være mer effektive enn teoretisk undervisning. Oppmuntre til praktiske aktiviteter som knytter læringen til virkelige anvendelser. Introduser det kontroversielle for å fremme verdidialog. Inkluder derfor kontroversielle temaer og uttalelser, dilemmaer og caser/utfordringer i undervisningen (videoer og lignende).

- Begrens hvilke "verdier" studentene kan velge: Det har vist seg å være for åpent og vanskelig for studentene hvis de får velge hvilken som helst "verdi" selv. Læreren bør velge ut noen verdier på forhånd.

Ved å integrere disse elementene kan universiteter og frivillige organisasjoner utforme utvekslingsprogrammer som er både virkningsfulle og bærekraftige, og som tar hensyn til de logistiske og pedagogiske utfordringene som ligger i slike initiativer, samtidig som de maksimerer fordelene for deltakerne.

4.3 ValiDE nettkurs

Under revisjonen av studiekurset ble det identifisert et behov for å gi informasjon og harmonisere studentenes eksisterende forestillinger før workshopene startet, og det ble derfor utviklet et forberedende kurs bestående av ulike elementer. I nettkurset ble deltakerne forberedt på en teoribasert diskusjon om verdier i demokratiopplæringen, og de fikk muligheten til å danne seg felles begreper om de aktuelle temaene, noe som var nødvendig for å lage undervisningsmateriell.

Tre av enhetene ble gjennomført som nettbaserte seminarer med prosjektpartnerne, og én enhet ble gjennomført som et trinasjonalt gruppearbeid.

4.3.1 Nettbasert seminar - sesjon 1

Nødvendig tid	1,5 - 2,5 timer (digitalt)
Målsettinger/kompetanse	Introduksjon til temaet og kontroversielle aspekter; refleksjon over individuelle forutsetninger
Anvendt metode/didaktiske metoder	Forelesning, interaktive elementer, smågruppeoppgaver, diskusjon; egenvurdering som refleksjonsverktøy
Materiale brukt	Presentasjon; spørreskjema for egevaluering
Opt. teoretisk bakgrunn	CDC, oppslagsverk for lærere, litteratur (se nedenfor)
Kort beskrivelse	Gjennom et innspill om demokratiopplæringens relevans i dagens lærerarbeid ble studentene konfrontert med det presset demokratiet står overfor, og de ble introdusert for de grunnleggende teoretiske forutsetningene for kurset. Grunnleggende begreper avklares, enkelte begreper trekkes frem og utveksles mellom studentene. Demokratiforståelsen utdypes ved å se nærmere på den historiske bevissthetsdimensjonen, se på demokrati som en generell holdning og kultur i et samfunn og øke bevisstheten om den viktige oppgaven lærere har med å forme og praktisere demokratiske verdier i skolen.
Vedlegg	<ul style="list-style-type: none"> • Egenvurdering • Materiell for forberedelser og oppgaver (presentasjoner og Reader)

	<ul style="list-style-type: none"> • Sjekkliste for individuell forberedelse • Sjekkliste for forberedelser i trinasjonale grupper
--	--

4.3.2 Nettbasert seminar - forberedelse til gruppesamling

Nødvendig tid	1,0 time individuell forberedelsestid (ca.)
Målsettinger/kompetanse	Danne en grunnleggende individuell forforståelse av temaet
Anvendt metode/didaktiske metoder	Litteraturstudie av grunnleggende vitenskapelige artikler med veiledende spørsmål; analyse av nasjonale læreplaner og andre viktige offentlige dokumenter
Materiale brukt	Nettbrett; nasjonale læreplaner og andre viktige offentlige dokumenter
Opt. teoretisk bakgrunn	Felles forståelse av temaet
Kort beskrivelse	Studentene blir bedt om å gå gjennom lesestoffet og se begrepet demokratiske verdier fra flere ulike perspektiver. Ved å variere begrepet og integrere kritiske aspekter, forberedes studentene på å se på demokratiopplæring som et komplekst mål som krever grundig refleksjon før det tas i bruk. Det tilbys ytterligere litteratur for å utdype begrepene. Introduksjonen av Global Ethics-konseptet gir studenten et visjonært perspektiv på verdier i utdanningen.
Vedlegg	<ul style="list-style-type: none"> • Materiell for forberedelser og oppgaver (presentasjoner og Nettbrett) • Sjekkliste for individuell forberedelse

4.3.3 Nettbasert seminar - gruppearbeid

Nødvendig tid	Samarbeid (digitalt) 3 timers arbeidstid
Målsettinger/kompetanse	Utveksling av individuelle forhåndsoppfatninger og utarbeidelse av en felles forståelse
Anvendt metode/didaktiske metoder	Presentasjon; samarbeid om tankekart; diskusjon
Materiale brukt	Artikkel; scene fra filmen "Entre les murs" (2008)
Opt. teoretisk bakgrunn	Som tilegnet gjennom individuell forberedelse
Kort beskrivelse	Presentasjon av funnene fra den nasjonale dokumentanalysen og utveksling av likheter og forskjeller i de nasjonale tilnærmingene; felles oppsummering av en grunnleggende artikkel ved hjelp av tankekart og kritisk evaluering av kjernebudskapene og spørsmålene som reises; anvendelse av den felles forståelsen av demokratiske

	verdier på en gitt eksempelsituasjon og diskusjon av beslutningene som er tatt
Litteratur	<p>“Entre les murs” – What’s it got to do with democracy? CDC – Teacher Reflection Tool Culp, J., Drerup, J., de Groot, I., Schinkel, A., & Yacek, D. (2022). Introduction: Liberal Democratic Education: A Paradigm in Crisis. In: Liberal Democratic Education: A Paradigm in Crisis. Brill mentis. https://www.cambridge.org/core/books/cambridge-handbook-of-democratic-education/what-is-democratic-education-and-why-should-we-care/E34DFB4E09DA5EF298AF700132FB05F6</p>
Vedlegg	<ul style="list-style-type: none"> • Material for preparation and tasks (Presentations and Reader) • Checklist for individual preparation • Checklist for preparation in trinational groups

4.3.4 Nettbasert seminar - økt 2a

Nødvendig tid	0,5 - 0,75 timer (nettbasert)
Målsettinger/kompetanse	Sammenligning av resultater og konkretisering av teoretiske antagelser og spørsmål om anvendelse
Anvendt metode/didaktiske metoder	Presentasjon og diskusjon av resultatene av gruppearbeidet
Materiale brukt	Forberedt utgang
Opt. teoretisk bakgrunn	CDC, oppslagsverk for lærere, litteratur (se nedenfor)
Kort beskrivelse	Studentgruppene presenterer sine resultater og samarbeidsprosessen; diskusjon i plenum
Vedlegg	-

4.3.5 Nettbasert seminar - sesjon 2b

Nødvendig tid	1 time
Målsettinger/kompetanse	<p>Forberedelse på utvekslingsprogram</p> <ul style="list-style-type: none"> • Informasjon om reise og overnatting • Lokal informasjon • Kompetanse i å reise i gruppe uten veileder • Ekspertise i å finne frem på nye steder på kort tid • Skaff deg oversikt over oppgaver og forpliktelser • Støtte i prosessen med å danne grupper • Visualisering av arbeidsmengde og produksjonsprosess

Anvendt metode/didaktiske metoder	Presentasjon, spørsmål og svar, diskusjoner
Materiale brukt	Presentasjon, ValiDE Travel Book, flytskjema, sjekklister
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	Studentene blir kjent med hverandre og med de personene som er ansvarlige for å støtte dem på reisen. De får avklart spørsmål.
Vedlegg	<ul style="list-style-type: none"> • Presentation workload and organizational information • Link to ValiDE Travel Book with Information on preparing for the journey (travel, accommodation, needful local information) • Checklist for individual preparation • Flow Chart • Example: ValiDE Schedule student exchange program

4.3.6 Nettbasert seminar - sesjon 3

Nødvendig tid	1,0 time (digitalt)
Målsettinger/kompetanse	Refleksjon over emnet i lys av erfaringer og kunnskaper; konklusjon
Anvendt metode/didaktiske metoder	Utveksling av erfaringer og evaluering av lærings- og arbeidsprosesser i grupperom; diskusjon av resultater og resultater; egenvurdering som refleksjonsverktøy
Materiale brukt	spørreskjema for egnevaluering
Opt. teoretisk bakgrunn	-
Kort beskrivelse	Studentene møtes igjen på nettet og deler sine individuelle tilbakeblikk på kurset og samarbeidet om temaet. Refleksjonene blir ikke bare utvekslet og diskutert, men også reflektert individuelt via selvrefleksjonsverktøyet
Vedlegg	<ul style="list-style-type: none"> • Self-Assessment

4.3.7 Selvstudium for produksjon av undervisningsmaterieil: Åpne pedagogiske ressurser - oversikt

Nødvendig tid	Individuell
Målsettinger/kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • Åpne utdanningsressurser: Oversikt/OER-introduksjon • Kunnskap om juridiske spørsmål og lisenser • Hvordan søke og finne OER • Hvordan bruke OER • Hvordan lage OER

	<ul style="list-style-type: none"> • Bruk selv læringsmateriell ved å lage lærings- og undervisningsmateriell om verdier
Anvendt metode/didaktiske metoder	Blandet læring
Materiale brukt	ValiDE utviklet Wiki-oppføringer
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	<p>Ettersom studentene har ulike forkunnskaper om å lage undervisningsmateriell, ble det samlet selv læringsmateriell i en wiki for å hjelpe dem med å lage OER. Følgende veiledninger er utviklet som en del av ValiDE-nettkurset:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Introduksjon til OER • Hvordan søke og finne OER • Hvordan bruke OER • Hvordan lage OER <p>Bruk selv læringsmateriell ved å lage lærings- og undervisningsmateriell om verdier</p>
Vedlegg	<p>Engelsk versjon: https://zendi.ph-weingarten.de/wiki/en/guides/oer</p> <p>Tysk versjon: https://zendi.ph-weingarten.de/wiki/de/guides/oer-introduction</p>

4.3.8 Selvstudiemateriell for produksjon av undervisningsmateriell: undervisningsplanlegging

Nødvendig tid	2 timer
Målsettinger/kompetanse	For å forberede studentene på undervisningsplanlegging - didaktikk
Anvendt metode/didaktiske metoder	
Materiale brukt	PowerPoint Dialog
Opt. teoretisk bakgrunn	
Kort beskrivelse	PowerPoint med didaktisk teori, didaktiske modeller og praktiske eksempler på hvordan man kan planlegge en undervisningstime. Forbereder studentene på oppgaver som inngår i utvekslingen.
Litteratur	Lyngsnes, K. & Rismark, M. (2017), <i>Didaktisk arbeid</i> , Gyldendal Akademisk, Oslo.

	Postholm M. B., Haug P., Munthe E. & Krumsvik R. J. (2016), <i>Lærerarbeid 5-10. For elevenes læring</i> , Cappelen Damm, Oslo.
--	---